॥ ॥स्तोमामायुज्यतेसत्रियेन्योऽर्न्यःप्रत्नवतीस्तिस्रापवतीस्तिस्रय
त्प्रत्नवत्यउपवतीभ्यःपूर्वायुज्यंतेब्रह्मतत्पूर्वंक्षत्राद्युज्यतेब्रह्महि
पूर्वंक्षत्रान्मनस्तत्पूर्वंवाचोयुज्यतेमनोहिपूर्वंवाचोयद्धिमनसाभ
िगच्छतितद्वाचावदतिबृहत्तत्पूर्वंरथंतराद्युज्यतेबृहद्धिपू
र्वंरथंतराद्धिजित्यानुविरथंतरंपूर्वंत्यागमानश्वोसंत्तायस्तृ
वान्नवंतियथाश्रेष्ठान्वहिष्ठांस्संन्नरदेवामवेतांस्संन्नरंतिगत्वे
नवत्तवंतिनवाहस्ययुक्त्यात्स्वबढ्ढैवाह्युनक्तियथावापूर्वस्पत्रा

म्याअवदध्मादेवामेवैतन्नवाहस्यराम्याअवदधातिगात्येत्रिवृ
देवस्तोमोभवतितेजसेब्रह्मवर्चसाय॥१॥उत्तमास्यांविरूपास्मां
बहिष्पवमान्योयुज्यंतेयत्सामास्तोमोभवतितदाज्येषुनिराह
वंत्याज्यानिभवंतियुक्तामवतेराद्धयत्यग्नआयाहिवीतयआनो
मित्रावरुणायाहिसुष्ठुमाहितइंद्राग्नीआगतꣳसुतमितिराथं
तरमेवतद्रूपंनिर्द्योतयतिस्तोमः॥२॥प्रसोमासोविपश्चितइति
गायत्रीभवतिप्रत्याअभिद्रोणानिबभ्रवइत्यभिक्रांत्यैसुताइंद्रा

यवायवइतिसꣳस्कृत्यप्रसोमदेववीतयइतिप्रोत्यैप्रवत्तद्देवेति
प्रोत्येप्रवाएतेनाक्रामंतिगायत्रंभवतियदेवगायत्रस्यब्राह्मण
माश्वंभवत्यश्वोवैभूत्वाप्रजापतिःप्रजाअसृजतसप्राजायतबहु
रभवत्प्रजायतेबहुर्भवत्याश्वेनतुष्टुवानएकाक्षरंनिधनमुपयं
तिरथंतरस्यानतिवादायानतिवाद्यैनंभ्रातृव्योभवतियएवंवे
दसोमसामभवतियथावाइमाअन्याओषधयएवꣳसोमआसीत्स
तपोतप्यतसएतत्सोमसामापश्यत्तेनराज्यमाधिपत्यमगच्छद्यशो

न्नवद्राज्यमाधिपत्यंगछँतियशोन्नवतिसोमसाम्नातुष्टुवानोयौ
धाजयंन्नवतियदेवयौधाजयस्यब्राह्मणमौशानंयदौशानस्य
स्तोमः॥३॥अभित्वाशूरनोनुमइत्यभीतिरथंतरस्यरूपꣳराथं
तरꣳह्येतदहःकयानश्चित्रआभुवदितिकवत्यस्तेनप्राजाप-
त्यःकोहिप्रजापतिःप्रजापतेराप्त्यैतंत्वादस्ममृतीषहंवसो
मंदानमंधसोभिवत्सन्नस्वसरेषुधेनवइत्यभीतिरथंतरस्यरू
पꣳराथंतरꣳह्येतदहरिंद्रंगीर्भिर्हवामहइतिहवंतएत्वेनंत

रात्रिर्वैविदद्वसुमितिस्तोमावैतरस्ययज्ञोविदद्वसुस्तोमनवैय
ज्ञोयुज्यतेयत्ररात्रिर्वैविदद्वसुमित्याहयज्ञमेवतद्युनक्तिर
थंतरंभवतिब्रह्मवैरथंतरंब्रह्मप्रायणीयमहर्ब्रह्मणएवतद्ब्र
ह्माक्रम्यप्रयंतीयंवैरथंतरमस्यामेवप्रतिष्ठायसत्रमासतेवाम
देव्यंभवतिपशवोवैवामदेव्यंपशूनामवरुध्यैप्राजापत्यंवै
वामदेव्यंप्रजापतावेवप्रतिष्ठायसत्रमासतेनोधसंभवतिब्र
ह्मवैनोधसंब्रह्मप्रायणीयमहर्ब्रह्मणएवतद्ब्रह्माक्रमंतेकाले

यंन्नवतिसमानलोकेवैकालेयंवरथंतरंचेयंवैरथंतरंपश्वावःका
त्तेयमस्यांवैवपस्तुष्टुचवत्तिष्ठायसत्रमासतेइवदिडंतथाह्येत
स्याङ्कोरूपऽस्तोमः॥४॥वसोमासोमदच्युतइतिगायत्रीन्नवति
मदवाह्येरसवत्तृतीयसवनंमदमेवतद्संदधात्ययापवस्वदेवयु
रित्येतिरथंतरस्यरूपऽंराथंतरऽंह्येतदहःपवतेहर्यतोहरिरि
तिह्वहतोरूपंह्वहादेवतदेतस्मिन्नहनियुनक्तितद्धक्कऽंस्त्वस्त्रार
न्नंतिप्वसुच्चानायान्धसइतिप्रवत्योन्नवंतिप्राणिनीषएपमिवह्ये

तदहृरत्निप्रियाणिपवतेब्रमोहितइत्यन्नीतिरथंतरस्यरूपꣳराथं
तरꣳह्येतदहर्यज्ञायज्ञावोअग्नयइत्यग्निर्वैयज्ञोयज्ञएवतद्यप्र
तिष्ठापयतिगायत्रंभवतियद्देवगायत्रस्यब्राह्मणꣳसꣳहितंभ
वतिह्यह्नरणिधनंप्रतिष्ठायैप्रतिष्ठायैवसत्रमासतेसफंभवति
सफेनवैदेवाइमांल्लोकांस्समाप्नुवन्यत्समाप्नुवꣳस्तत्सफस्यस
फत्वमिमानेवैतेनलोकांस्समाप्यसत्रमासतत्रश्राद्धारंभवत्यष्टो
वाएताःकामदुघाश्रासꣳस्तासामेकासमशीयतिसाऋषिरभवद्

क्तिं

ध्यतस्मैहलेषोयएवंवेदतासुदेवासुराअस्पर्द्धंततेदेवाअसुरान्का
मदुघान्याहारेणानुदंतनुदंतेभ्रातृव्यंकामदुघान्याहा
रेणानुष्टुवानएतस्पोविलोकेत्योरसोपाक्रामत्तंप्रजापतिराहार
णाहारयद्यदाहारयत्तदाहारस्याहारत्वंतस्माद्यःपुराप्रुएपो-
भूत्वापश्चापापीयांस्यादाहारंब्रह्मसामकुर्वीतात्मन्येवेंद्रियं
वीर्य६रसमाहारयतिजनुष्येकर्त्वोर्भवतोङ्कोधृत्येयद्वाएतस्या
ङ्काधृतंतदेतस्यांदाधारगौरीवितंभवतिगौरीवितिर्वाएतत्सा

क्यो ब्रह्मणातिरिक्तमपश्यन्यद्गौरीवितमन्नवदतिरिक्तं वा एतद
तिरिक्तेन स्तुवंति यद्गौरीवितेनाह्रीनां ह्यूस्तनवद्भवत्यपि प्रजा
याउपक्लृप्तं ह्येषा वा एतद्वाजिसाम ह्येष त्रोरेतोधस्तद्यस्तुवंति प्र
:प्रजायतेनुष्टुभि छंदसां क्रियतेनुष्टुभि छंदसां योनिः स्वायामे
वतद्योनोरेतोधत्ते प्रजात्यै प्रजायते बह्वर्भवति य एवं वेद ह्र
दासंन्नवत्यातो वाउद्रासो स्वर्ग्यस्य लोकस्यावसानदात्रो ह्यूर्वण
ह्र्वमहः सऽस्थापयंत्यन्तराणात्तरमहरन्यातिवदंतितद्यथादः

हूर्व्वदिक्कस्पष्टंतृणोदकमन्नवत्स्यंतोयंत्सेवमवैतान्याऽस्वर्ग्यंला
कमन्नवत्स्यंतोयंतिगातमंन्नवतिसामार्षेययवस्त्वर्ग्याययुज्यतेस्व
र्ग्याल्लोकान्नच्यवतेत्तुष्टुवानोयदुवैवानुष्टुन्नस्यमध्येनिधनंस्य
ब्राह्मणंतदुवैतस्यकावंन्नवतिलोकविंदुसामविंदतेलोकंका
वेनत्तुष्टुवानःस्वारमुस्वरेणस्वारेणहिदेवेभ्योंततान्नाद्यंप्र
दीयतेस्वरेणैवताद्धवेभ्योंततोन्नाद्यंप्रयच्छतियज्ञायज्ञीयंन्न
वतिवाग्यज्ञायज्ञीयंवावियज्ञःप्रतिष्ठितावाच्येवतद्यज्ञमंततः

प्रतिष्ठापयंतितंवाचोधिष्वक्ष्रारभंतत्रिवृद्देवस्तोमोभवतितेजसे
ब्रह्मवर्चसाय॥५॥पवस्ववाचोअग्रियइतिद्वितीयस्याह्नःप्रतिप
द्भवतिपवस्वेतिवैराथंतर६रूपमग्रियइतिबार्हतमुभेरूपेसमार
भंतेद्विरात्रःस्याविस्व६मायपवस्वंदोवृषासुतइत्यनुरूपोभवतिवृ
षएवह्येतदिंद्रांत्रैष्टुभमहर्यद्द्वितीयंतदेवतदभिवदतिपूर्वमुभे
वतद्रूपमपरेणारूपेणानुवदतियत्पूर्व६रूपमपरेणरूपेण
नुवदतितदनुरूपस्यानुरूपत्वमनुरूपएनंपुत्रोजायतेयएवंवे

दस्तोत्रीयानुरूपोऽश्वोभवतःप्राणापानानामवरुध्द्यैवृषण्वंत
स्तृचाभवंतींद्रियस्यवीर्यस्यावरुध्द्यैतृचउत्तमोभवतियनेव
प्राणंनप्रयंतितमन्कद्यंतिपंचदशएवस्तोमोभवत्योजस्येव
तद्वीर्येप्रतितिष्ठत्योजोवीर्यंपंचदशः॥८॥उत्तान्यांविरूपास्यो
बहिष्पवमान्योयुज्यंतयत्सामास्तोमोभवतितदाज्येषुनिराहो
पस्थितान्याज्यानिभवंत्यग्निंदूतंवृणीमहेमित्रंवयꣳहवामहे
इंद्रमिद्गाथिनोवृहदिंद्रग्नानामोवृहदितिबार्हतमेवतद्रूपं

निर्ह्वातयतिस्तोमः॥७॥वृषापवस्वधारयेतिगायत्रीभवत्यक्तोधृ
त्यैवृषएवत्यस्त्रिष्टुभोरूपेणात्रिष्टुभं ८ ह्येतदहःपुनानःसोमधार
येतिधृत्यैवृषाह्याणोअग्निकनिक्रदज्ञाइतिवृषएवत्यास्त्रिष्टुभो
रूपेणसमृद्धावृषएवह्याएतदेंद्रंत्रैष्टुभमहर्यद्द्वितीयंतददवत
दग्निवदतिगायत्रंभवतियदेवगायत्रस्यब्राह्मणंयोक्ताश्वभव
तियुक्ताश्वावाआंगिरसःशिशूजातोविपर्यहरंस्तस्मान्मंत्रोपा
क्रामन्सतपातप्यतसएतद्योक्ताश्वमपश्यत्तंमंत्रउपावर्त्ततत

द्वावसतर्ह्यकामयतकामसन्निसामन्योक्काम्यंकाममेवैतेनावरुंध
श्चायास्यस्तवतोयास्योवाश्चांगिरसश्चादित्यानांदीक्षितानामन्नमा
श्नात्त ६ स्तुगार्छस्सतपोतप्यतसएतेश्चायास्यस्यश्चपश्यत्तान्या ६ स्तुव
मपाहृतापस्तुव ६ हतेश्चायास्याभ्यांडष्टुवानएभ्योवैलोकेभ्योह
ष्टिरपाक्रामत्तामयास्यश्चायास्याभ्यामछावयच्यावयतिवृष्टि
मायास्याभ्यांडष्टुवानोन्नाद्यंवावतादभ्योल्लोकेभ्योपाक्रामत्तद
यास्यश्चायास्याभ्यामच्यावयच्यावयत्यन्नाद्यमायास्याभ्यांडष्टु

वानोवासिष्ठंभवतिवसिष्ठोवाएतेनवैडवःस्तुत्वांजसास्वर्गंल्लोक
मपश्यत्स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेतुष्टुवान
ःस्तोमः॥८॥त्वामिद्धिहवामहइतित्वामितिबृहतोरूपंबार्हतꣳह्ये
तदहरभिप्रवःसुराधसमितियुंजतेवैपूर्वेणाक्रान्त्यैतेनप्रयंति
त्वामिदाह्योनरइत्यद्यत्वेवह्यश्चसमारंभात्द्विरात्रस्याविस्रꣳसा
यदैडंभवतिवर्ष्मवैहहद्वर्ष्मद्वितीयमहर्वर्ष्मणएवैतद्वर्ष्माक्र
मंतेताक्ष्यैपतंभवतिमाम्नाविवाहाययज्ञस्यसंतत्यैमाधुछंदसंभवति

सामार्षेयवत्स्वर्ग्याययुज्यतेस्वर्ग्याल्लोकान्नच्यवतेतुष्टुवानऊर्द्ध्वं
तथाह्येतस्याह्नारूप ॐ स्तोमः॥ए।यस्तेमदोवरेण्यइतिगायत्री
भवतिमदवाद्विरसवत्तृतीयसवनंमदामेवतद्रसंदधातिपवस्व
मधुमत्तमइतिपवंतइवह्येतेनाह्नामधुमत्तमइत्यन्नंवैमधुं
न्नाद्यमेवतद्यजमानेदधातीन्द्रमच्छसुताइमइतीन्द्रियस्यवी
र्यस्यावरुध्याअयंपूषारयिर्भगइत्यनुष्टुभःसत्यस्त्रिष्टुभोरू
पेणात्रैष्टुभं ॐ ह्येतदहईषामतीनांपवतेविचक्षणइतिजग

त्यःसत्यस्त्रिष्टुभोरूपेणात्रैष्टुभ॥ ह्यतद्दहगायत्रंभवतियद्देवगाय
त्रस्यब्राह्मण॥ ह्वाविष्मतंभवतिहविष्मा॥ स्वद्वेदविष्णूर्ब्रांगिर
सावास्तांहितीयेहनिहविष्मानराज्ञोभवामहनिहविष्णूदय॥
हविष्मानित्यवज्ञातमहजति॥ सोमंवाहदेवेभ्यःसान्नवास्मा
स्वाशिषमाशास्तेसामहिसत्याशीःस्वांकुभवत्यक्षोध्रुत्यायद्दाक्ष
ध्रुत॥ स्वांकुनातद्दाधारतद्दुसीदंतीयमित्याडुरेतेभवेप्रजापति
रूर्द्ध्वइमांल्लोकानसीदद्यदसीदत्तस्सीदंतीयस्यसीदंतीयवमूर्द्ध

इमांल्लोकांत्सीँदतिसीँदंतीँयेनतुष्टुवानःसुज्ञानंभवतिस्वर्वद्वैराथं
तरꣳरूपꣳस्वार्णिधनंबार्हतꣳस्वार्णिधनंभवतितथाह्येतस्याङ्गो
रूपंप्लवोवाएतावुपोढौतस्वर्गस्यलोकस्यसमाप्त्यैगौरीवितंभ
वतियदेवगौरीवितस्यब्राह्मणंक्रौंचंभवतिवाग्वैक्रौंचंवाग्घ्या
दग्नाद्धोवाच्यैवतद्धावास्तुवतेयज्ञस्यप्रच्यूत्यैयामंभवत्येतेन
वैयमोनपजय्यममुष्यलोकस्याधिपत्यमाश्नुतानपजय्यममु
ष्यलोकस्याधिपत्यमश्नुतेयामेनतुष्टुवानएतेनवैयमीयमꣳ

स्वर्गंल्लोकमगमयन्स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्याव
तेतुष्टुवानःस्तोमः॥२०॥एत्यूषुब्रवाणितइत्येद्विवत्योभवंतिद्विती
यस्याह्नउपहवायसंतत्याअपच्छिदिववाएतद्यज्ञकांडंयदुक्थानि
यदेतिसलोमत्वायैवैवाह्यसिवीरयुरितिसमानंवदंत्यइद्दमि
च्छमसदितीद्रंविश्वाअवीवृधन्नित्यवर्द्धतह्येतर्हियजमानमेवै १३८
तयावर्द्धयंतिसाकमश्वंभवत्युक्थानामभिजित्याअभिक्रांत्याएते
नह्यग्रउक्थान्यपजयन्नेतेनात्यक्रामन्नामहीयवंभवतिकृत्तिस्व

न्नाद्यंचसमानंवदंतीष्ठुक्रियतइदमिच्छमसदितिक्षत्रंवाएतदह
रन्निनिर्वदतियत्पंचदशंयज्ञायत्रीष्टुब्रह्मसामभवतिब्रह्मावेव
तत्क्षत्रंचसयुजीकरोतिब्राह्मेवक्षत्रस्यपुरस्तान्निदधातिब्रह्मणे
क्षत्रंचविशंचानुगेकरोतिब्रह्मवेपूर्वमहःक्षत्रंद्वितीयंयज्ञायत्री
ष्टुब्रह्मसामभवतिब्रह्मतद्युरासाद्धयतिब्रह्महिगायत्रीतदुसमा
नंवदंतीष्ठुक्रियतेसमृध्यक्षत्राष्टादउंष्टुभवताएयाद्दाइतिवाइंद्रो
वृत्रमहन्स्नेयादोहोभवतिन्यगृह्णाद्वात्रिग्नेसाममनीवीर्यवतीउजए

त्वेतास्यांवीर्यमवरुंधेपंचदशएवस्तोमोभवत्योजस्येवतद्वीर्यप्रति
तिष्ठत्योजोवीर्यंपंचदशः।।११।। ।।इतिएकादशःप्रपाठकः।। ।।ॐ।।
द्विहिंकृतत्यारुचेतितृतीयस्याह्नःप्रतिपद्भवतिद्विहिंकृततीविगाय
त्रीउपरिष्टान्नंतीत्रिष्टुब्भावाशीर्जगतीत्रीणिरूपाणिसमारंभतेत्रि
रात्रस्याविस्रंसायेतत्त्र्यस्यग्रमिंदवइत्यनुरूपोभवत्येतइति
त्वैप्रजापतिर्देवानसृजतासृग्रमितिमनुष्यानिंदवइतिपितॄं
स्तादेवतदभिवदतिपूर्वमुत्वेवतद्रूपमपरेणरूपेणानुवदतियत्

१३

पूर्वंरूपमपरेणरूपेणानुवदतितदनुरूपस्यानुरूपत्वमनुरू
पएनंपुत्रोजायतेयएवंवेदस्तोत्रीयानुरूप्योऽत्वोन्नवतःप्रा
णापानानामवरुध्यैराजामधान्निरीयतेपवमानोमनावध्यंतरि
क्षेणायातवइत्यंतरिक्षादेवत्यस्तृचोन्नवत्यंतरिक्षदेवत्यमेतदह
र्यत्तृतीयंतदेवतदन्नवदतिपंचवचोन्नवतिपंचपदापङ्क्तिःपाङ्क्तम
त्त
न्नमन्नाद्यस्यावरुध्यैऽखवउन्नमोन्नवतियत्नेवप्राणेनप्रयंतिम
न्फद्यंतिसप्तदशाएवस्तोमामान्नवतिप्रतिष्ठायैप्रजात्यै॥१॥त्रिवि

नाग्निःसमिध्यतइत्याग्नेयमाज्यंभवतिपूर्वएवतदहनीसमिंद्धेद्वि
तीयमहरग्निंसमिंधेमित्रँहुवेपूतदक्षमितिराथंतरंमैत्रावरुण
ँहुवइतिविराथंतरँरूपँरथंतरमेतत्परोक्षंयद्वैरूपँराथं
तरमेवतद्रूपंनिर्द्योतयतीद्रेणसँहिदृक्षसइत्यैंद्रँसमिववाअ
मिलोकाददग्निरंतरिक्षंदेवत्यामतदहर्यत्तृतीयंतदेवतदग्निवद
तिताहुवेययोरिदमितिराथंतरमैंद्राग्नँहुवइतिविराथंतरँ २४०॥१
रूपँरथंतरमेतत्परोक्षंयद्वैरूपँराथंतरमेवतद्रूपंनिर्द्योतय

तिस्तोमः॥२॥उच्चातेजातमंधसइतिगायत्रीभवत्फद्द्धाएतदहर्यत्तृतीयंतद्देवतदभिवदत्यंधस्वतीभवत्यहर्वान्त्र्यंधोक्ष्यारंभोत्तिसोमासस्त्वायवइत्यभीतिरथंतरस्यरूपंबृहदितिबृहतउभयोःसहरूपमुपैत्युभोह्विवर्म्मत्वतदहस्तितास्त्रावावचईरयतिखवह्निरितितृतीयस्याह्नोरूपंतनतृतीयमहरारभंतत्रिष्टुभःसत्योजगत्योरूपेणजागतंह्येतदहर्गायत्रंभवतियदेवगायत्रस्यब्राह्मणंविष्टंभंभवत्यहर्वाएतदब्रह्मीयतततोह्वाविष्टंभेर्व्यष्टभ्नुवंस्ताद्विष्टंभस्य

त्वेषंतत्त्वंदिशाऽइतिनिधनमुपयंतिदिशांधृत्यैपौरुमद्गंभवत्यहर्वाए
तद्धिलीयमानंतद्रक्षाꣳस्यसचंततस्माद्देवाःपौरुमद्गेनरक्षाꣳस्य
पाघ्नन्नपपाप्मानꣳहतपौरुमद्गेनतुष्टुवानोदेवाश्चवाअसुराश्चा
स्पर्द्धंततेदेवाअसुराणांपौरुमद्गेनैवोत्तरामजयन्यत्पुरोमजयꣳ
स्तस्मात्पौरुमद्गंपाप्मानमेवैतेनभ्रातृव्यंमजयतिगौतमंभवति
यद्देवागौतमस्यब्राह्मणमुन्नयतःस्तोत्रंतथाह्येतस्याह्नोरूपमंत
रिक्षंभवत्यंतरिक्षदेवत्यमेतदहर्यत्तृतीयमंतरिक्षएवैतदंतरिक्षे

णस्तुवतेप्रतिष्ठायाआक्षारणिधनंकाएवंभवत्यसितिविराथंतर
रूपदसितिबार्हतंतृतीयामेवतद्रूपमुपयंतिसमध्याअंगिरसा
संक्रोशोभवत्येतेनवाअंगिरसःसंक्रोशमानाःस्वर्गंलोकमायं
स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेनुष्टुवानःस्तोमः।
॥३॥यद्द्यावइंद्रतेशतमितिशतवत्योभवंतिशतवद्वैपशूनारूप
सहस्रभवत्यस्पूनामेवेतान्नीरूपमवरुंधेवयंघत्वासुतावंतइति
सतावृहत्यावर्षीयःछंदआक्रमातेनपन्नज्ञायतरणिरित्सिषास

तिवाजंतुरंध्मयुजावड्ढंड्ढुंपुरूहूतंनामगिरत्यावदन्हरमुद्धतमिव
त्वेहृतीयमहर्यदेतदावदन्हरन्नवत्यहरेवैतन्नप्रतिष्ठापयतिपंच
निधनंवैरूपंष्टषष्टंन्नवतिदिशांधृत्यैपंचपदापङ्क्तिःपाङ्क्तमन्नमन्ना
द्यस्यावरुध्यैदिशांवाएतत्सामयद्वैरूपंदिशोह्येवैतेनाभिवदत्य
थयत्पंचनिधनंतेनर्तूनांपंचह्यृतवस्तऋतुष्वेवेमांल्लोकान्दिक्ष्व १४२
श्वावृतास्तेष्वेवान्नवत्येवयजमानंप्रतिष्ठापयतियजमानंवाअनुप्र
तितिष्ठंतमुद्गाताप्रतितिष्ठतियएवंविद्वान्वैरूपेणोद्गायतिदिग्वद्भ

वतिभ्रातृव्यस्यापनुत्त्यैदिशांविशामितिनिधनमुपयंतिदिशांधृत्यैहस
त्फपरिष्टाद्दिशांनिधनमुपयंतितेनबार्हतंराथंतरोवाअयंलोकोबा
र्हतोसावुभेएवतद्बृहद्रथंतरयोरूपेणापराध्नोत्यनड्वाहौवाएतौदे
वयानौयजमानस्ययद्बृहद्रथंतरेतावेवतद्युनक्तिस्वर्गस्यलोकस्य
समष्ट्याअश्ववद्भवतिप्रजात्यैयथामंडूकआतट्करोत्येवंनिधनमुप
यंत्ययातयामतायैद्वादशवैरूपाणिभवंतिद्वादशमासाःसंवत्सर
ःसंवत्सरएवप्रतितिष्ठतिविरूपःसंवत्सरोविरूपमन्नमन्नाद्यस्याव

रुध्यैमहावैष्टंभंब्रह्मसामभवत्यन्नाद्यस्यावरुध्यैयदावैपुरुषोऽ
मत्त्यथांतरतोविष्टब्धादिशइतिनिधनमुपयंतिदिशांधृत्यैसाताबृ
हतीषुस्तुवंतिपूर्वयोरह्नोःप्रत्युद्यमायतोरवमध्यावाकसामभ
वत्यग्निर्वैस्रूरोरुद्रोऽग्निरग्निर्वाएतस्यपशूनपक्रमयतियस्यपशवो
वापक्रामंत्यग्निरेतस्यपशून्निक्रमयतियस्यपशवोनिक्रामंत्य
न्यन्येवास्यपशवःक्रामंतियएवंविद्वान्त्रोरवेणस्तुतेपरिष्टुब्धेडंत १६३
थ्याह्यतस्याह्नोरूप७स्तोमः॥४॥तिस्रोवाचउदीरतइतितृतीयस्या

ङ्कारूपंतनस्तृतीयमहरारभंतउहवाएतत्रिवदहर्यत्तृतीयंतदेवत
दग्निवदत्यासोतापरिषिंवतेतिपरिवत्योभवंत्यंतोवैतृतीयमहस्त
स्पिताःपर्याप्तिसखायत्रानिषीदंतेत्पकद्धतमिववैतृतीयमहर्यदा
हनिषीदंतेत्पहरवैतनप्रतिष्ठापयतिसुतासोमधुमत्तमाइत्यनु
ष्टुभःसत्योजगत्यारूपेणजागतंह्येतदहःपवित्रंतविततंब्रह्मण
स्पतइतिविततमिववाइदमंतरिक्षमंतरामित्रंतरिक्षदेवत्यमेत
दहर्यत्तृतीयंतदेवतदग्निवदतिगायत्रंभवतियादेवगायत्रस्यब्रा

ह्मणंपाप्मोहंस्नवतिपष्ठवाड्वांएतेनांगिरसःस्वउर्थस्याक्रोवाचंवदं
तीमुपास्तृणाम्सहोवागितिनिधनमुपेत्तदस्यान्फदितंतदहरवस
ह्वाचःसामन्नवतिवाग्वैह्वादशाहोवाच्यवतद्धावास्तुवतेयज्ञस्यप
न्नूत्येनिष्किरीयाःसत्रमासततेनृतीयमहर्नप्राजानन्स्तानेतत्साम
गायमानावागुपाक्लृवततानतृतीयमहःप्राजानन्स्तेक्रवन्नियंवा
वनस्तृतीयमहरदीहन्नादितितृतीयस्येविषाक्रोहषिःश्रोक्कंस्नवति
स्तुक्षिर्वाएतेनांगिरसांजसास्वर्ग्यंलोकमपश्यन्स्वर्गस्यलोकस्यानु

१४४

ख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेउष्टुवानोगौरीवितंभवतियदेवगौरी
वितस्यब्राह्मणंवासिष्ठीसामभवतीडंवाअस्यामयिएणंकृतानिनास्वाप
यँस्तामेतेनवासिष्ठेनास्वापयँस्तद्वावतास्तर्हिकामयंतकामसनिसा
मवासिष्ठीसामकामामेवैतेनावरुंधइंद्रोवृत्राद्बिभ्यत्प्रजांपाविश्रांतंवा
ष्ठोक्रवंजनयामेतितमेतैःसामभिरजनयंज्ञायामहाइतिविस
अमासतज्ञायंतएवारिष्टंभवतिदेवाश्चवाअसुराश्चास्पर्द्धंतयंदे
वानामघ्नन्त्ससमभवद्यमसुराणाँसँसोभवत्तंदेवास्तपोतप्यं

ततएतदरिष्टमपश्यꣳस्ततोयंदेवानामघ्नंसꣳसोभवद्यमसुराणां
नससमभवदनेननारिषामेतितदरिष्टस्यारिष्टत्वमरिष्ट्याएवारि
ष्टमंततःक्रियतेनीडंभवतित्रिरात्रस्यधृत्याइड्वंतीमिडामुभमामु
पयंतिवत्रर्थस्याक्रांःसंतत्यैस्तोमः॥५॥प्रमꣳहिष्ठायगायतेतियज्ञा
यतेतिमहस्सएवतद्रूपंक्रियतेतंतेमदंगृणीमसीतिमदवद्वैरसव
त्तृतीयसवनंमदमेवतद्रसंदधातिश्रुधीहवंतिरश्च्याइतिश्रुत्याएव
प्रमꣳहिष्ठीयंभवतिप्रमꣳहिष्ठीयेनवाइंद्रोवृत्रायवज्रंप्रावर्तयत्त

मस्पृणुतस्मात्स्वव्यवान्प्रमꣳहिष्षीयनोऽस्मानिग्रणायतस्पृणुतेस्मात्स्व
व्यंवसीयाꣳआत्मनाभवतिह्वारिवऽएंभवतीन्द्रस्यवैनमुचिरासु
रःसमदधतांनत्वानक्तंनदिवाहनंनार्द्रेणनशुष्केणेतितस्यव्युष्ट
यामनुदितआदित्येपांफेनेननमुचेश्शिराच्छिनत्तद्धैननक्तंनदिवाय
द्व्युष्टायामनुदितआदित्यएतन्नार्द्रंनशुष्कंयदपांफेनस्तदेनंपा
पीयंवाचंवदन्नन्ववर्त्ततवीरहन्द्रुहोद्रुहइतितत्स्याभिसाम्नापहं
तुमध्राक्नोत्तद्ध्वारिवएतस्यैवनिधनेनापाहतापशवꣳहतेह्वारिव

सस्यनिधनेनश्रियंचहरश्चोपातिष्ठत्तुष्टुवानस्तिरश्च्यंगिरसःस्वर्गंलोकंयतोरक्षाꣳस्यसचंततान्येतेनतिरश्च्यांगिरसस्तिर्यङ्ङर्यवेद्यन्तिर्यङ्ङर्यवेत्तस्मात्तिरश्चंपाप्मावावसतानसचततंतिरश्चेनापाघ्नतापपाप्मानꣳहतेतिरश्चेनतुष्टुवानःसप्तदशएवस्तोमोभवतिप्रतिष्ठायैप्रजात्यै॥६॥प्रतआश्विनीःपवमानधेनवइतिचतुर्थस्याह्नःप्रतिपद्भवत्यास्मिंस्त्रिरात्रेगायत्र्यारूपेणप्रयंतिप्रतिविगायत्र्यारूपंजगतीप्रतिपद्भवतिजागतमेतदहर्यत्तृतीयंज

गत्याएवतज्जगतीमभिसंक्रामंतियदतोन्याभवतिपक्षस्यात्वतिकूलं
वानुकूलंवास्यात्पवमानोऽजीजनदित्यनुरूपोभवतिजनद्वैद्वा
एतदहर्यच्चतुर्थमन्नाद्यंजनयतिविराजंजनयत्येकाविꣳशꣳस्तो
मंजनयतिपूर्वमुवैवतद्रूपमपरेणरूपेणानुवदतियत्पूर्वꣳ
रूपमपरेणरूपेणानुवदतितदनुरूपस्यानुरूपत्वमनुरूपए
नंपुत्रोजायतेयएवंवेदस्तोत्रीयानुरूपौतृचौभवतःप्राणापा
नानामवरुध्यैषडृचौभवतस्तत्तृनांधृत्यैतृचउत्तमोभवतियेने

वप्राणानप्रयंतितमन्वकल्पंत्येकविꣳशाएवस्तोमान्नवतिप्रतिष्ठा
त्येप्रतितिष्ठति।।७।।जनस्यगोपाऽजनिष्टजागृविरित्याग्नेयमाज्यं
भवतिजनवद्वाएतदहर्यच्चतुर्थमन्नाद्यंजनयतिविराजंजनयत्ये
कविꣳशꣳस्तोमंजनयत्ययंवांमित्रावरुणेतिबार्हतंमैत्रावरुणं
बृहदेतत्परोक्षंयद्वैराजंबार्हतामेवतद्रूपंनियच्छतियतीह्नोदधी १८
चोऽस्थनिशितिदाधीचस्तृचोऽन्नवतिदध्यङ्वाआंगिरसोदेवानां
पुरोधानीयआसीदन्नंवैब्रह्मणःपुरोधान्नाद्यस्यावरुध्यइयं

वामस्यमन्मनइत्यैंद्राग्नमिंद्राग्नीहूव्यस्तुतिरन्नाहृष्टिरिवाजनीत्या
त्रष्टुभीविहृष्टिरानुष्टुभ्नामतदहर्यच्चतुर्थꣳसमीच्योविराजोदध
त्यन्नाद्यायस्तोमः॥७॥पवस्वदक्षसाधनइतिगायत्रीभवतिसिध्य
यत्यवास्वतितहृदतोरूपंबार्हतꣳह्यतदहस्तवाहꣳसामरारण
सख्यइंदादिवदिवघुरूणिबभ्रोनिवरंतिमामवपरिधाꣳरति
तांइहीत्यतिह्यायंछऊनाइवपाप्तिमित्यातिह्यपतत्पुनानोऽक्र
मीदभीतिगायत्र्याःसत्यस्त्रिष्टुभोरूपेणतस्मात्त्रिष्टुभांलोकेक्रियं

तिगायत्रंभवतियद्देवगायत्रस्यब्राह्मणंवत्त्रिधनमाथर्वणंभव
तिचतूरात्रस्याध्रात्यचतुष्पदानुष्टुब्भानुष्टुभमेतदहर्यद्वत्तथैंभेष
जंवाआथर्वणानिभेषजामवतकरोतिनिधनकामंभवत्येकंवा
अन्येननिरुक्तेननिधनेनकाम८समानात्याप्येतन्निधनकाम८स
र्वेषांकामानामवरुध्याअष्टाद८हुंभवतियद्वाष्टाद८हुस्यब्रा
ह्मणमाभीशवंभवत्यङ्गोध्रात्येयद्वाअध्वतमभीस्तुनातद्वाधारा
नुष्टुभंगायतितथाह्येतस्याङ्गोरूपंवत्त्रिधनमांगिरसंभवतिच

त्ररात्रस्यधृत्यैस्वःपृष्ठंतथाह्येतस्याङ्गोरूपं ७ सत्रासाहीयंभवतिय
द्वाअसुराणामसाढमासीत्तद्देवाःसत्रासाहीयेनासहंतसात्वेनान
सह्महीतितत्सत्रासाहीयस्यसत्रासाहीयत्वं ७ सत्रान्त्राह्व्यं ७ सह
तेसत्रासाहीस्यनत्रिष्टुब्वानोगायत्रीषुस्तुवंतिप्रतिष्ठायैब्रह्मवर्च
सायायेनैवप्राणेनप्रयंतितमन्यक्षंतिहषएवत्यागायत्र्यात्मानंवं
तितद्धात्रिष्टुभ्नाद्भूपान्नयंतिस्तोमः॥ ए ॥पिबासोममिंद्रमंदतुत्वायं
तेसुषावहर्यश्वाद्रिःसोतुर्बाहुभ्यां ७ सुयतोनार्वेत्यपयतमिवदवे

चतुर्थमहस्तस्यैवायतनेविस्राःसृतनाञ्जन्निष्कृतरंनरइत्यतिजग
तीवर्षीयःछंदआक्रमतेनपञ्चꣳज्ञायायापञ्चꣳज्ञाइववाएषयज्या
यसःछंदसःकनीयःछंदउपयंतियदेषाचतुर्थेहन्यतिजगतीक्रि
यतेनपञ्चꣳश्रायस्याराजाचर्षणीनामितिराज्यꣳह्येतद्धिवाचोग
छन्नाज्यामेवैतयायजमानंगमयंतिछंदोन्निर्वेदवाआदित्यꣳस्व १४९
र्गंलोकमहरंस्तनाध्रियततंवैराजस्यनिधनेनाहꣳदꣳस्तस्मात्प
राङ्वार्वाङ्वादित्यस्तपतिपराङ्ह्यर्वाङ्हिंकारःप्रस्तावंप्रस्तुत्यविष्टंनाम

त्विष्टभ्नोति मुख एव तदन्नाद्यं धत्ते मुखं । हि साम्नः प्रस्तावो दशाक्षर्वा वि
ष्टभ्नोति दशाक्षरा विराड् विराजमन्नमन्नाद्यस्यावरुध्यै त्रि । शतं त्वा
विष्टभ्नोति न्नृयसोन्नाद्यस्यावरुध्यै विराज । सामन्नवति विराड्डुस्तु
वंति विराजा विष्टंभ्नाः समीचीर्विराजो दक्षान्यन्नाद्यायानुत्तन्नं गाय
ति रेतोधेया या उत्तन्नाद्धि रेतो धीयते दक्षिणउराबुज्ञा उत्तरस्थिं मंथंति
दक्षिणतो हि रेतः सिच्यत उपाह्नाति हिं[illegible]ते मंथंति जातमग्निं हिंकरो
ति तस्माज्जातं पुत्रं पशवोग्निहिंकुर्वंति तस्मै जाताया मीमा । संत

गार्हपत्यष्वहरामा३आग्नीध्रा३आहवनीया३इत्याहवनीयष्वहरं
त्यतदायतनोवैयजमानोयदाहवनीयःस्वमेवतदायतनंज्योति
ष्मत्करोतिज्योतिष्मान्ब्रह्मवर्चसीभवतियएवंविद्वाञ्जुहोतिश्रां
त्वाआज्येनाञ्जुहोतितेजोवाआज्यंतेजएवतदात्मंधत्तेष्वाद्धाअ
ग्नेदीदिहिपुरोनइतिविराजाञ्जुहोत्यन्नंविराडन्नाद्यस्यावरुध्यै
त्रिश्लोकंब्रह्मसामभवत्यतिजगतीषुस्तुवंत्यकृतक्रांत्यातद्धाएते
नाकाक्रामंतिदिवेतिनिधनमुपयंतिपाप्मनोपहत्याअपपाप्मानं

हातात्रिशोकेनतुष्टुवानोन्नरद्वाजस्यपृश्न्यच्छावाकसामन्नवत्यन्नंवे
देवाःपृश्नीतिवदंत्यन्नाद्यस्यावरुध्याइडान्तिरेडंतथाह्येतस्या
ङ्कारूपꣳस्तोमः॥१०॥परिप्रियादिवःकविरितिपरिवत्योन्नवंत्यं
तोवेचतुर्थमहस्तस्येताःपर्याप्त्येवꣳह्येंबादेंव्येतित्वमितिबृह
तोरूपंबार्हतꣳह्येतदहःसोमःपुनानऊर्मिणाव्यंवारंविधावत्य
ग्रेवाचःपवमानःकनिक्रददित्यग्रꣳह्येतद्वाचोगच्छन्त्यग्रमेवे
तयायजमानंगमयंतिपुरोजितीवोन्धसइतिविराजोवेराज

ायत्रंनवति

ऽद्येतदहः।सामःपवतेजनितामतीनामितिप्रातःसवनेषोडशिनंगृ
हीतंतंतृतीयसवनेप्रजनयंतित्रिष्टुन्नःसत्योजगत्यारूपेणतस्मा
ज्जगतीनांलोकेक्रियंतैंयदेवगायत्रस्यब्राह्मणा।मोर्स्यिवंनव
त्यंगिरसोविसत्रमासततेषामाप्तःस्पृतःस्वर्ग्योलोकश्चासीत्यंथानं
तुदेवयानंनप्राजानन ऽस्तेषांकल्याणश्चांगिरसोध्ययमुदव्रजन्स
ऊर्णायुंगंधर्वमप्सरसांमध्येप्रेंखयमाणमुपेक्षईर्ष्यामितियांया
मन्यादिशाक्षिनमकामयततमन्यवदकल्याण३इत्यान्तोविवःस्प २५१

तःस्वर्गेल्लोकःपंथानंत्वदेवयानंनप्रजानीयेदं७सामस्वर्ग्यंतेन
स्तुत्वास्वर्गंल्लोकमेष्यथमानुवाचाहमदर्शमितिसाएकल्याणः
त्सोब्रवीदाप्नोविनःस्तृतःस्वर्गेल्लोकःपंथानंत्वदेवयानंनप्रजानी
मइदं७सामस्वर्ग्यंतेनस्तुत्वास्वर्ग्यंलोकमेष्यामइतिकस्तेवोचदि
त्यहमेवादर्शमितितेनस्तुत्वास्वर्गंल्लोकमायन्नहीयतकल्याणा
त्रृत७हिसावदन्नसएषश्वित्रःस्वर्ग्यंवाएतन्नामस्वर्गंल्लोकःत्वएवलो
कान्नवात्पोर्म्मीयवेनत्वष्टुवानोवृहदकंन्नवतिसामार्षायणप्रज्ञास्ते

वृं हीत्यन्नाद्यस्यावरुध्यै हीति वा अन्नं प्रदीयते षोडशिनमुत्वेवे
तनोद्यच्छत्यातीषादीयं भवत्यायुर्वा आतीषादीयमायुषोऽवरु
ध्य आतमितानिधनमुपयंत्यायुरेव सर्वमाप्नुवंति नानदं भव
ति ज्यायोन्यारंभमतिद्वाय पंचममहः षष्ठस्याह्न आरंभस्तेन ष
ष्ठमहरारंभंति संतत्यै षोडश्याह्नारण प्राप्नोति षोडशिनमुत्वेवे
तनोद्यच्छत्यांधीगवं भवति पद्या वा अन्या विराडह्नर्यान्यास्माल्लो
कात्पद्यया विराजान्नाद्यमवरुंधेऽमुष्मादह्नर्यया भयोरनयोर्लो

कयोरन्नाद्यमवरुंधआंधीगवेनतुष्टुवानोवाऽस्मप्रच्यंन्नवत्येतस्मिन्नेव
वैराजंप्रतितिष्ठितंप्रतितिष्ठतिवाऽसाप्रणेतुष्टुवानोवऽसप्रीर्नालंद
नःश्रद्धांनाविंदतसतपोतप्यतसएतद्धाऽसप्रमपश्यत्सश्रद्धामवि
दतश्रद्धांविंदामहाइतिवैसत्रमासतेविंदंतेश्रद्धामीनिधनंतथा
ह्येतस्याह्नोरूपंनिधनांताःपवमानाभवंत्यह्नोधृत्यैस्तोमः॥ ११॥
अग्निंवोवृधंतमित्यवर्द्धतह्येतर्हियजमानमेवैतयावर्द्धयंतिव
यमुत्वामपूर्व्येत्यपूर्वांह्येतर्हिप्रजापतेस्तनूमगच्छन्नपूर्वामेवै

तयायजमानंगमयंतीममिंद्रसुतंपिबज्येष्ठममर्त्यंमदमितिज्यै
ष्ठ्यंह्येतद्दिवावागच्छज्ज्यैष्ठ्यमेवैतयायजमानंगमयंतिसैंधुक्षि
तंभवतिसिंधुक्षिद्वैराजन्यर्षिर्ज्योगपरुद्धश्चरंस्सएतत्सैंधुक्षितम
पश्यत्सोवागच्छत्प्रत्यतिष्ठदवगच्छतिप्रतितिष्ठतिसैंधुक्षितेनतु
ष्टुवानःसोन्तरंभवतिहृहतास्तेजःपन्नामिवावेवत्तुर्थीमहस्तदेतेन
हृहतास्तेजसोन्नक्षोतिसोन्तरेणवसिष्ठस्याप्रियंभवत्येतेनवै
वसिष्ठइंद्रस्यप्रेमाणमगच्छत्प्रेमाणंदेवतानांगच्छतिवासिष्ठेन

ष्टुवानःस्तोमः॥१२॥इंद्रस्ववृहत्वसमन्नवतांतमिंद्रंवृहदेकयात
न्वात्परिच्यततस्मात्त्रिबिन्नेदनयामान्निन्नविष्यतीतिसोब्रवीत्त्वा
उज्ञातियंयज्ञक्रतुरस्विविसषोडश्यपन्नवत्तदस्याजन्मातिस्त्रियात्त्रा
नृस्म८रिच्यततयागायत्रीष्टुद्विपदासुबृहताषोडशिनास्तुतउप
नोहरिन्निःसुतमित्येताविगायत्र्योद्विपदाएतासुस्तोतव्यमिंद्रःप्र
जापतिमुपाधावद्वृत्र८हनानीतितस्माएतामनुष्टुत्तमपहरसंप्रा
यच्छत्तयानास्तृणुतयदस्तृतोव्यनदत्तन्नानदस्यनानदत्वंतंपुन

रूपाण्यवत्तास्मिसन्नानां। होत्राणां। हरो निर्माय प्रायच्छन्नमस्तृणुत
स्तृणुते तं यंत्रस्तूरिषते य एवं वेद तस्माद्धरिवतीषु स्तुवंति हरिवती
ःन्ना। संति हरिवतीषु ग्रहा गृह्यंते हरो ह्यस्मिन्निर्माय प्रायच्छदेक
वि। शायतनो वा एष यत्सोऽग्नीत्सन्न हि प्रातःसवने होत्रा वषट्कु
र्वंति सन्न माध्यंदिने सवने सन्न तृतीयसवने गौरीवितं भवति गौ
रीवितिर्वा एतच्छाक्यो ब्रह्मणोतिरिक्तमपश्यत्तद्गौरीवितमन्ववद
तिरिक्तं वा एतदतिरिक्तेन स्तुवंति यद्गौरीवितेनात्सोऽग्निन। स्व

२५४

सूनवान्नवत्यपिव्रजायाउपक्कृप्तोविशालंलिबुजयान्नूत्यान्यक्ष
द्दितिह्वावाचोत्योद्दितिर्गौपाल्लेयानुष्टुप्त्तिनानदमकगौरीवितेनषे
डन्निनमस्तोष्टांजसाश्रियमुपागांनश्रियान्त्रवपद्यइत्येषवेवि
शालंलिबुजयान्नूत्यान्निदधातियानुष्टुप्त्तिनानदंरूत्वागोरीवि
त्तनष्योउन्निनास्तुतेंजसाश्रियमुपेतिनश्रियान्त्रवपद्यतेशाक्ष
रीष्ठुष्योउन्निनास्तुवीतयःकामयेतवह्वीस्यामितिवह्वोवेष्या
उक्षीवह्वःश्वाध्कयेविह्वोणेवास्मेवह्वंस्पृणोतिवह्वीन्नवत्यनुष्टु

ष्मुषोडशिनास्तुवीतयःकामयेतनमावागतिवदेदितिवज्रो वै
षोडशीवागनुष्टुब्वज्रेणैवास्मैवाचꣳस्पृणोतिनैनंवागतिवद
त्यसाविसोमइंद्रतइत्येतासुस्तोतव्यंविराडन्नाद्यकामःषोडशि
नास्तुवीतवज्रो वैषोडशीविराजमन्नंवज्रेणैवास्माअन्नꣳस्पृ
णोत्यन्नादोभवतिप्रवोमहेमहेवृधेभरध्वमित्येतासुस्तोतव्यं
त्रयस्त्रिꣳशदक्षरावाएताविराजोयदेकविꣳशतिःप्रतिष्ठासाय
द्वादशप्रजातिःसाप्रतिष्ठायैप्रजायतेनोवांतस्थायांजीयतेयए

वंवेदाथर्वाएताएकपदास्त्वक्षराविष्णोश्छंदोनुरिजःशाकर्यएताभि
र्वाइंद्रोवृत्रमहन्क्षिप्रंवाएताभिःपाप्मानꣳहंतिक्षिप्रंवसीयान्भव
तिचतुस्त्रिꣳशदक्षराःसꣳस्तुतोभवतित्रयस्त्रिꣳशद्वैदेवताःप्रजाप
तिश्चतुस्त्रिꣳशोदेवतानांप्रजापतिमेवाप्ययंत्यरिष्टोहिरण्यꣳ
संप्रदायꣳषोडशिनास्तुवतेज्योतिष्मानस्यषोडशीभवत्यस्वांःक्ष
क्षउपतिष्ठतिसाम्यक्षायज्ञात्रव्यालोकमेवसविधमꣳस्तिष्ठत्ये
काक्षरंवैदेवानामवमंछंदआसीत्सप्ताक्षरंपरमंनवाक्षरमसु

राणामवमंछंदआसीत्तंचदशाक्षरंपरमंदेवाश्चवाअसुराश्चास्पर्द्धं
ततान्प्रजापतिरानुष्टुभोभ्यूक्त्वांतरातिष्ठत्तंदेवासुराव्यह्वयंतसदेवा
नुपावर्त्तततोदेवाअभवन्परासुराभवत्यात्मनापरास्यभ्रातृव्यो
भवतियएवंवेदतेदेवाअसुराणामकाक्षरेणैवपंचदशाक्षर
मवृंजतद्व्यक्षरेणचतुर्दशाक्षरंत्र्यक्षरेणत्रयोदशाक्षरंचतुरक्ष
रेणद्वादशाक्षरंपंचाक्षरेणैकादशाक्षरंषडक्षरेणदशाक्षरं
सप्ताक्षरेणनवाक्षरमष्टाभिरेवाष्टाववृंजतेवामेवभ्रातृमाद्वृ

त्तिं हृवेदूः य एवं वेदापरुद्ध्य यज्ञ इव वा एष यत्षोडशी कनीयस्विन
इव त्वै तर्हि देवाऽऽसन्भूयस्विनोसुराः कनीयस्वीन्भूयस्विनं भ्रातृ
व्यं हृवेदूः य एवं वेद यस्मादन्यो न परोऽस्ति जातो य आबभूव भु
वनानि विश्वा प्रजापतिः प्रजया संविदानस्त्रीणि ज्योतीꣳषि सच
ते स षोडशीत्यृक्ताता ग्रहमवेद्दते ज्योतिष्मानस्य षोडशीन्न
वति य एवं वेदैकविꣳशा एवास्तोमो भवति प्रतिष्ठायै प्रतितिष्ठ
ति ॥ १३ ॥ ॥ ठ ॥ इति द्वादशः प्रपाठकः ॥ ॥ ठ ॥ ॐ गोवित्पवस्व

वसुविद्धिरणएवविदितिपंचमःस्याह्नःप्रतिपद्भवतिगोविद्वाएतद्वसुवि
द्धिरणएवविद्याच्छक्षयःपशवःरायःक्षयःसर्वंपशून्निर्विंदतेवं सुवीरो
ह्यसिसोमविश्वविदित्येषवावसुवीरोयस्यपशवस्तदेवतदभिव
दतितास्तेक्षरंतुमधुमद्घृतंपयइतिमधुमद्धिघृतंपयःपशवःक्षरंति
तदेवतदभिवदतिपवमानस्यविश्वविदित्यनुरूपोन्नवतिविश्वमे
वतद्ध्यन्नमभिवदतिविश्वं द्धिपशून्निर्विंदतेप्रतेसगर्भस्त्रिसद्धतेति
स्पष्टानीवह्येतर्ह्यहानिसर्वमुखेवतद्रूपमपरेणरूपेणानुवद

तियत्पूर्वंरूपमपरेणरूपेणानुवदतितदनुरूपस्यानुरूपत्वम
नुरूपएनंपुत्रोजायतेयएवंवेदस्तोत्रीयानुरूपोऋचोन्नवतःप्रा
णापानानामवरुध्यैसह्यृचोन्निवतंछंदसांधृत्यैचतुर्ऋचोन्नवतिप्र
तिष्ठायैऋवउत्रमोन्नवतियत्तेवप्राणानश्नंतितमन्नाद्यंतित्रि
णवएवस्तोमोन्नवतिप्रतिष्ठायैपुष्ट्यैत्रिवृद्वाएषस्तुष्टः॥२॥तवश्रि
यावर्ष्यस्येवविद्युतइत्याग्नेयमाज्यंन्नवतिश्रीर्वैपशवःश्रीःश्राघ
र्यस्तेदेवतदग्निवदत्याग्नेश्चिकित्रउषसामिवेतयइतीतानीवह्ये

तर्हिहान्यातयतंतातरथ्योयथावृथगित्येवह्येतर्हिहानियतंतत्तुरु
रुणाचिद्यस्यवानूनंवांवरुणेतिमैत्रावरुणंयद्वैयज्ञस्यदुरिष्टं
तद्वरुणोगृह्णातितद्देवतदेवयजत्युत्तिष्ठन्नोजसासहेत्येंद्रंपंचदश
ऋतवउत्थानस्यरूपमोजसासहेत्योजसैववीर्येणसहोत्तिष्ठं
तींद्राग्नीयुवामिमइतिराथंतरमैंद्राग्नंरथंतरामतत्परोक्षंय
छक्वार्याराथंतरमेवतद्रूपंनिर्वर्तयतिस्तोमः॥२॥ऋर्बासामक्क
मन्नमइतिविष्णुमत्यागायत्र्योन्नवंतिब्रूसावेगायत्रीयज्ञोविष्णु

र्ब्रह्मणेपवतद्यज्ञंप्रतिष्ठापयतिसोमउष्ठाणःसोहृन्निरितिसिमाना
रूपंस्वेनैवैनास्तद्रूपेणसमर्द्धयतियज्ञेसोमचित्रत्तछ्यमितिगा
यत्र्याःसत्यस्त्रिष्टुभोरूपेणतस्मात्त्रिष्टुभांलोकेक्रियंतेगायत्रंभव
तियदेवगायत्र्स्यब्राह्मणंयएवंभवतिपशावोवैयएवंपशूनाम
वरूध्येसंततंगायतियज्ञस्यसंतत्यात्र्यध्यर्द्धेडंतथ्याह्येतस्याक्रो
रूपंशाकलंभवत्येतेनवैशाकलाःपंचमेहृनिप्रत्यतिष्ठन्प्रतितिति
ष्ठतिशाकलेनतुष्टुवानोवाशंभिवतिदृशोविजानस्त्रुरुणस्यात्रेधा

णस्यैक्ष्वाकस्यपुरोहितश्चासीत्सऐक्ष्वाकोधावयन्ब्राह्मणकुमारं
रथेनव्यछिनत्सपुरोहितमब्रवीत्तवमापुरोधायाँमीदगुपागादिति मिद
स तमेतेनसाम्नासमैरयत्तद्धावसतर्ह्यकामयतकामसनिसामवाङ्गीं २
कामसामैवैतेनावरुंधेध्यर्द्धेडंतथात्येतस्याङ्गोरूपंमानवंन्नवत्ये
नू३ तेनवैमनुःप्रजातिंभूमानमगछत्प्रजायतबहुर्भवतिमानवेन १५९
तुष्टुवानश्चानूपंनवत्येतेनवैवध्यश्वश्चानूपःपशूनांभूमानमा
श्नुतपशूनांभूमानमश्नुतश्चानूपेनतुष्टुवानोवाम्रंन्नवतिसामा

ार्षियेणप्रजास्तंयंत्वेगांयमश्वंयंपुरुषंप्रजाꣳसंतिवामश्यतितंप्रजा
ꣳसंत्यहरत्वेतेनप्रजाꣳसंधार्द्धिडंतथाह्येतस्याङ्कोरूपंत्रिणिधन
माग्नेयंभवतिप्रतिष्ठायाअग्निःसृष्टोनाददीप्यततंप्रजापतिरे
तेनसाम्नोपाधमत्सउददीप्यतदीप्तिर्वाएतत्सामब्रह्मवर्चसंच
दीप्तिंवैवितेनब्रह्मवर्चसंचावरुंधेशैशवंभवतिशिशुर्वाआंगि
रसोमंत्रकृतांमंत्रकृदासीत्सपितॄन्पुत्रकाइत्यामंत्रयततंपितरो
ब्रुवन्नधर्मंकरोषियोनःपितॄंत्सतःपुत्रकाइत्यामंत्रयसइतिसो

ब्रुवीदहं वाव पितास्मि यो मंत्रकृदस्मीति ते देवेष्वपृच्छंतात देवा अब्रु
वन्नेष वाव पिता यो मंत्रकृदिति तद्धै स उदजयदुज्जयति शैशवेन तु
ष्टुवानो गायत्रीषु स्तुवंति प्रतिष्ठायै ब्रह्मवर्चसाय यत्येनेव प्राणेन प्र
यंति तमर्ध्यंति वृष एव स्तो गायत्र्योनुवंति तदु त्रिष्टुन्नाद्रूपान्नयंति स्तो
मः ॥३॥ इंद्रः प्रजापतिमुपाधावदहं वै ऽहनानीति तस्मा एत छंदोरूप इं
द्रियं वीर्यं निर्माय प्रायच्छदतेन शाक्नुहीति तच्छक्वरीणाऽशाक्वरीत्व +
ऽसीमानमत्तिनत्तस्मिमामह्नामकरोत्तन्महाम्नामहान्घोषञ्ज्ञासीत्त

नक ४

न्महानाम्न्योदिशःपंचपदादाक्षरर्तून्षट्पदाछंदाꣳसिसप्तपदास्तुस
वंद्विपदाद्व्योपशःसꣳस्तुताभवंतितस्माद्व्योपशःपशवइडेष्वनितो
प्यकारंतस्माच्छृंगेतीक्ष्णीयसीस्तूपादुपह्नुड्ढागायतितस्मादुपह्नुड्ढाःप
शवोसꣳश्लिष्टागायतितस्मात्सꣳश्लिष्टाःपशवोनानारूपागायति
तस्मान्नानारूपाःपशवश्चाप्याविद्धीररसाच्छ्रासꣳस्तेदेवाःपापव
सीयसादबिभयुर्यदपउपनिक्षयस्तुवतेपापवसीयसोविधृत्य
विधृतिःपापवसीयसोभवतियएवंवेदगायत्रमयनंभवतिब्रह्म

वर्चसकामस्यस्वर्सिधनंमधुनामुष्मिंल्लोकउपतिष्ठतेत्रेष्टुभमयनंभव
त्योजस्कामस्याथकारणिधनमाज्येनामुष्मिंल्लोकउपतिष्ठतेजागतम
यनंभवतिपशुकामस्यजानिधनंपयसामुष्मिंल्लोकउपतिष्ठतेंजसायो
मःत्स्पःशाक्वरीःब्रात्योसीदितिहोवाचात्वंमंपारिजानत ८ रजनःकोणे
र्यायद्येनाःप्रतिष्ठाप ८ शाद्रपतीत्येतद्वाएतासामंजएतत्प्रतिष्ठितायच्छ्रा
निःद्विपंप्रस्तुत्यद्विपमुद्गायतिशाक्वरीत्तिस्तुवाएशरीषेणास्तुवतेपशवो
वैशाक्वर्योगाष्ठःशक्वरीषंगोष्ठमेवतत्पशुभ्यःपर्यस्यंतितामिवेनास्त्रवद्वि

यंत्वाविस्रऽंमायंड्रोमदायवावृधइत्यवर्द्धंतह्येतार्हिंतासुबार्हीङ्गिर
ऽंस्वादोरित्थाविषूवतइतिविष्ठुवान्वैपंचममहस्तासुरायोवाजीय
मिंद्रायतीन्सालावृकेयेभ्यःप्रायच्छत्तेषांत्रयउदशिष्यंतपृथुरश्मि
र्बृहद्गिरीरायोवाजास्तेब्रुवन्कोनइमान्पुत्रान्भरिष्यतीत्यहमितीं
द्रोब्रवीत्तानधिनिधायपरिचार्यचरद्धर्द्धयऽंस्तान्वर्द्धयित्वाब्रवीत्कु
मारकावरान्वृणीध्वमितिक्षत्रंमह्यामित्यब्रवीत्पृथुरश्मिस्तस्माएत
नपार्थुरश्मेनक्षत्रंप्रायच्छत्क्षत्रकामएतेनस्तुवीतक्षत्रत्स्यवास्यव

कामोन्नवतिब्रह्मवर्चसंमह्यमित्यब्रवीद्बृहद्गिरिस्तस्माएतेनबार्ह
द्गिरेणब्रह्मवर्चसंप्रायच्छद्ब्रह्मवर्चसकामएतेनस्तुवीतब्रह्मवर्चसी
न्नवतिपशून्मह्यमित्यैडायावाजस्तस्माएतेनरायोवाजीयेनपशू
न्प्रायच्छत्पशुकामएतेनस्तुवीतपशुमानन्नवतिपार्थुरश्मꣳराजन्या
यब्रह्मसामकुर्याद्बार्हद्गिरंब्राह्मणायरायोवाजीयंवैश्यायस्वे
नैवैनाꣳस्तद्रूपेणसमर्द्धयतिस्तोमः।।४।।त्र्यसाव्यꣳस्तुमदायति
गायत्रीन्नवतिमदवाद्धिरसवत्तृतीयसवनंमदमेवतद्रसंदधात्यन्नि

क्तंबृहद्युग्राइत्यनीतिरथंतरस्यरूपंबृहदितिबृहतउभयोःसद्रू
पमुपेत्यक्नौहिवर्म्मवैतदृढःप्राणात्रिष्टुम्महीनामितिसिमाना७ंस्व
पंमह्योद्दिसिमाःस्वानिवेनास्तद्रूपेणसमर्द्धयतिपंवस्ववाजसातय
इतिवैष्णव्योनुष्टुभोभवंतियज्ञोवैविष्णुर्यदत्रनापिक्रियतेतद्विष्णु
नायज्ञेनापिकरोतीदुर्वाजीपवतेगोन्योद्वाइतिसिमाना७रूप७ंस्व
निवेनास्तद्रूपेणसमर्द्धयतित्रिष्टुभःसत्योजगत्योरूपेणतस्माज्ज
गतीनांलोकक्रियंतगायत्रंभवतियदेवगायत्रस्यब्राह्मणं७ं

संतनिभवति पंचमस्याह्नः संतत्यै वाग्वा एषा वितता यद्द्वादशाहस्त
स्या एष विषुवान्यत्यं च ममद्द स्तामवितनसंतनोति च्यावनंभवति
प्रजातिर्वै च्यावनं प्रजायते बहुर्भवति च्यावनेन तुष्टुवान एतस्मो वि
लोकस्यो वृष्टिरपाक्रामत्तां प्रजापतिश्च्यावनेनाच्यावयद्यदच्यावय
त्तच्च्यावनस्य च्यावनत्वं च्यावयति वृष्टिं च्यावनेन तुष्टुवानः क्रोशं भव
त्येतेन वा इंद्र इंद्रक्रोशे विश्वामित्रजमदग्नी इमा गाव इत्यक्रोशात्यस्र
नाम वरुणस्य क्रोशं क्रियते गोरीवितं भवति यदेव गोरीवितस्य ब्रा

ह्मणामृषभःशाक्वरोभवतिपशवोवैशाक्वर्यःपशुष्वेवतन्मिथुनंप
क्रोतिप्रजात्यैनहवाअनृषभाःपशवःप्रजायन्तेपार्थंभवत्येतेन
वैपृथीवैन्यउभयेषांपशूनामाधिपत्यमार्छतोभयेषांपशूनामा
धिपत्यपर्छतेपार्थेनतुष्टुवानोष्टेडःपदस्तोभोभवतीन्द्रोवृत्रायव
ज्रमुदयच्छत्तꣳषोडशभिर्भोगैःपर्यभुजत्सएतंपदस्तोभमपश्य
त्तेनापावेष्टयदपवेष्टयन्निवगायेत्पाप्मनोपहत्यैपाप्मावावसत
मगृभ्णात्तंपदस्तोभेनापाहतयाप्मानꣳहतेपदस्तोभेनतुष्टुवानः
प

म २

पदैरुत्तममुपयंति तत्पदस्तोभस्य पदस्तोभत्वं द्वादशनिधनो भवति प्र
तिष्ठायै दाशस्य त्यं भवति यां वै गां पशाँ संति दाशास्यात्यति तां पश
ँ संत्यहररेवैतेन पशाँ संति निधनांताः पवमाना भवंत्यङ्को धृत्यै
स्तोमः ॥५॥ आ ते अग्न इधीमहीत्यपछिदिव वा एतद्यज्ञकांडं यदु
क्थानि यदेति सलोमत्वायैवैड्डायसाम गायतेति पूर्णाः ककुभस्ते
नानशानायुको भवति पुरुषो वै ककुप्पुरुषमेव तन्मध्यतः प्रीणा
त्यसावि सोम इंद्र त इति सिमानाँ रूपँ स्वेनैवैनास्तद्रूपेण सम

२६४

र्द्धयतिसंजयंभवतिदेवाश्चवाअसुराश्चसमदधतयतारेनःसंजया।
स्तेषांनःपश्चावोसानितितेदेवाअसुरास्संजायनसमजयंन्यश्चसमज
य।स्तस्मास्संजयंपशूनामवरुध्यैसंजयंक्रियतेसौमित्रंभवतिदीर्घ
जिह्वीवाइद।रक्षोयज्ञहायज्ञानवलिहत्यचरत्तामिंद्रःकयाचनमा
ययाहंतुंनाशक्नो।सतापश्यत्सुमित्रःकौत्सःकल्याणआसतमब्रवीदि
मामब्राब्रूष्वेतितामब्राब्रूतस्सेनमब्रवीन्नाहेत्वेतंनुष्टुष्टुवाप्रिय
मिवत्वामहंदयस्येतितामपश्यत्ता।स।स्तुतेहतांतद्दावतोतद्धि

कामयेतांकामसनिसामसौमित्रंकामामवैतेनावरुंधेसुमित्रः स
क्रूरमकरित्येनंवागभ्यवदत्ऽस्तुगार्ह्वसतापातप्यतसएतत्सौमि
त्रमपश्यत्तेनस्तुचमपाहतापस्तुचऽहातासौमित्रेणडुष्टुवानोमहा
वैश्वामित्रंभवतिपाप्मानऽहत्वायदमहीयंततन्महावैश्वामित्रस्य
महावैश्वामित्रत्वऽहयाईहयाउहाउहेतिपसूनेवैतनन्योइंतत्री
डंभवतित्रिरात्रस्यधृत्यैदुवंतीमिडामुत्तमामुपयंतिषष्ठस्याह्नः संत
त्यैत्रिणवएवास्तोमाभवतिप्रतिष्ठायैघृष्ठायैस्तुहृद्धिएषडुष्टः॥६॥

ज्योतिर्यज्ञस्यपवतेमधुप्रियमितिषष्ठस्याह्नःप्रतिपद्भवतिज्योतिर्वै
गायत्रीछंदसांज्योतीरेवतीसाम्नांज्योतिस्त्रयस्त्रिंशःस्तोमानांज्यो
तिरेवतत्सम्यक्संदधात्यपिहच्छत्रस्यप्रज्ञात्राज्योतिष्मान्भवतिमधु
प्रियमितिपशवोवैरेवत्योमधुप्रियंतदेवतदभिवदतिमदिंतम
मोमत्सरइंद्रियोरसइतींद्रियंवैवीर्यंरसःपशवस्तदेवतदभि
वदत्यस्मह्नतप्रवाजिनइत्यनुरूपोभवतिस्पष्टानीवह्येतर्ह्यहानि
पूर्वमुचेवतद्रूपमपरेणरूपेणानुवदतियत्पूर्वंरूपमपरेणरू

पेणानुवदतितदनुरूपस्यानुरूपत्वमनुरूपएनंपुत्रोजायतेयएवं
दस्तोत्रीयानुरूपौतृचौन्नवतःप्राणापानानामवरुध्यैदशर्चौन्नवतो
दशाक्षराविराड्वैराजमन्नमन्नाद्यस्यावरुध्याउत्तरोदशर्चोन्नवतिसो
दर्कइंद्रियस्यवीर्यस्यरसस्यानतिहारराययत्रवैदेवाइंद्रियंवीर्यꣳ
रसमपक्रायꣳस्तदनुन्यपत्तुदꣳब्रत्तुर्ऋचोन्नवतिप्रतिष्ठायैध्वस्रेवैपुरु
२त षंतीतरंपुरुमीढाभ्यांवैददश्विभ्याꣳसहस्राण्यप्रदिशतांतांवैद्देतांक १६६
यंनाविदमान्नमप्रतिगृहीतꣳस्यादितितौप्रत्येतांध्वस्रयोःपुरुषं

त्योरासहस्राणिदद्महेतरत्समंदीधावतीतिततोवैतन्नयोराज्ञमभवति
गृहीतमभवदान्नमस्याप्रतिगृहीतंभवतियएवंवेदविनाराज्ञाꣳसो
भवत्युभयस्यान्नाद्यस्यावरुध्यैमानुषस्यचादैवस्यवटवउभमो
भवतियेत्नेवप्राणेनप्रयंतितमन्यकद्यंतित्रयस्त्रिꣳशाएवस्तोमो
भवतिप्रतिष्ठायैदेवतासुवाएषप्रतिष्ठितः॥७॥इमꣳस्तोममर्ह
तेजातवेदसइत्याग्नेयमाज्यंभवतिसोदर्कमिंद्रियस्यवीर्यस्य
रसस्यानतिद्दाराययत्रवैदेवाइंद्रियंवीर्यꣳरसमपश्यꣳस्तदनु

न्यत्तुदंन्वतिवा। सूरउदितइतिसूरवन्मित्रावरुणमंतावैसूरोंतए
तत्पष्ठमक्रामंतएवतदंतेनस्तुवतेप्रतिष्ठायैत्निंधिविस्वाज्रपद्धि
षइत्यैंद्रं। सोदर्कमिंद्रियस्यवीर्यस्यरसस्यानतिद्धाराययत्रवैदे
वाइंद्रियंवीर्यं। रसमपक्रम्य। स्तदनुन्यत्तुदंन्यज्ञस्याह्रिस्करूविजे
त्यैंद्राग्नं। सोदर्कमिंद्रियस्यवीर्यस्यरसस्यानतिद्धाराययत्रवैदे
वाइंद्रियंवीर्यं। रसमपक्रम्य। स्तदनुन्यतुदंस्तोमः॥७॥इंद्रायैंदो
मरुत्वतइतिमरुत्वतोगायत्र्योन्नवंतिमरुत्वद्धिमाध्यंदिनं। सवनं

श्र

मृज्यमानःसुहस्त्येतिसमानाꣳरूपꣳसमानंवैसमानानांचरूपꣳरेव
तीनांचसमास्योह्यधिरेवत्यःप्रजायंतएतमुत्यदशाक्षिपइत्यादि
त्याश्चादित्यावाइमाःप्रजास्तासामवमध्यतःप्रतितिष्ठतिगायत्र्यः
सत्यस्त्रिष्टुभोरूपेणतस्मात्त्रिष्टुभांलोकेक्रियंतिगायत्रंभवतिय
द्वैगायत्रस्यब्राह्मणमितिषोडशीयंभवतिपश्चावोवाइषोडशीयंप
शूनामवरुध्याइषवैपंचममहर्द्धेषष्ठमवर्द्धंतह्येतर्हियजमान
मिवैतेनवर्द्धयंतिक्रौंचंभवतिकुंडष्यमहद्रविंददैष्यामिवैवै

षष्ठमह्हरेवैतनविंदंतिवाजदावर्येन्निवंत्यंन्नंवैवाजोन्नाद्यस्या
वरुध्यैयदाहिवाअन्नमघगोरप्याश्वोप्यपुरुषोवाजीरेवत्यान्नवं
तिघ्नतिष्ठायेषण्निधनाःषड्गात्रस्पर्धत्याअपोवैरेवत्यस्तायत्पृष्ठं
ऊर्युरपशुर्यजमानःस्यात्पसूनस्यनिर्दहेयुर्यत्रवाअपोवीववर्तं
ततदोषधयाजायंतेप्ययत्रावतिष्ठंतेनिर्म्मूत्रकास्तत्रभवतित १६८
स्मात्पवमानेकुर्वंतिपराचाहिपवमानेनस्तुवतेमथीवाइषोवृधी
य८रत्नुःक्रौंचंवक्षोवाजदाववर्योरेवत्योमातरोयदेतान्यव८सामी

निक्रियंतएवमेवप्रजानांदुग्धअह्नोरंध्रेभवतउह्नोरंध्रेवाएतान्यांका
व्यांजसास्वर्ग्ग्लोकमपश्यन्स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यातेस्वर्गाल्लोकान्न
च्यतेउष्टुवानोवाजजिद्भवतिसर्वस्याप्त्यैसर्वस्यजित्यैसर्वंवाएतेवा
जंजयंतियेषष्ठमहरागच्छंत्यन्नंवैवाजोन्नाद्यस्यावरुध्यैवरुणसा
मभवत्यातनवैवरुणोराज्यमाधिपत्यमगच्छद्राज्यमाधिपत्यंगच्छ
तिवरुणसाम्नाउष्टुवानोंगिरसांगोष्ठोभवतिपशवोवैरेवत्योगो
ष्ठःपुरीषंगाष्ठमेवतत्पशुभ्यःपर्यस्यंतितामेवैतान्युवर्त्तयंत्यवि

स्त्रꣳसामायह्ववह्यामदद्यंन्नवत्यतेनवैवामदेवोन्नस्पुरोधामगछ
दंन्नंवैब्रह्मणःपुरोधान्नाद्यस्यावरुध्यैगायत्रीषुस्तुवंतिप्रतिष्ठा
यैब्रह्मवर्चसायायनैवप्राणान्नप्रयंतितमन्फद्यंतीद्ववत्योगायत्र्यो
न्नवंतितद्दुत्रैष्टुन्नाद्रूपान्नयंतिस्तोमः॥९॥यातयामान्यन्यानिछं
दांꣳस्ययातयामागायत्रीतस्माद्गायत्रीषुस्तुवंतिषुरूपसन्नुमूर्त
यइत्यस्यारंत्नणषट्पदाःषष्ठस्याह्नोरूपंतेनषष्ठमहरारह्नंतेसंत
त्याउन्नेयदिंद्ररोदसीइतिषट्पदाःषष्ठस्याह्नोरूपंतेनषष्ठमहरार

भंतेसंतत्यैरेवतीषुवारवंतीयंपृष्ठंभवत्यपांवाएषरसोयद्रेवत्यो
रेवतीनाꣳरसायद्वारवंतीयꣳसरसाएवतद्रेवतीःप्रयुंक्तेयद्वार
वंतीयनपृष्ठेनस्तुवतारेवद्वाएतद्देवत्यंयद्वारवंतीयमास्परेवां
न्रेवत्योजायतेरेवान्भवतियएवंवेदकेशिनेवाएतद्दाल्भ्यायसामा
विरभवत्तदेनमब्रुवीदगातारोमागायंतिमामयोऽह्रासिषुरिति
कथंतस्माआगान्भगावइत्यब्रुवीदागेयमेवास्म्यागायंन्निवगात्यस्व
तिष्ठात्यतदह्लंसंपारिज्ञानतंपश्वादह्नꣳश्रायान्नामतामागांगायंत

मजानात्तमब्रवीत्पुरस्त्वादधाऽइतितमब्रुवन्कोन्वयंकस्मात्त्वलमित्य
लंनुत्वेमह्यमितितदलंमस्यालंमत्वमिदेद्देतिगायेत्स्वतिष्ठायाऽ
यज्ञोरेवतोन्नवतिपशवोवैरेवत्यः।पशुष्वेवतन्मिथुनमप्यर्जति
प्रजात्यैनहवाऽप्रन्नपन्नाःपशवःप्रजायंतेतास्यनोन्नवतिरूपेनोद्भ
विद्रूर्द्धप्रतानिवयाऽस्याद्गोतिस्वर्द्धप्रतानीवखेस्वर्वण्यपह्यानितेषां
मास्यैरूपेनःक्रियतेरूपेनोवाएतदहःसंपारयितुमर्हतिसाहिवय
सामाशिष्ठस्तस्यामपद्गननायसंपारणायेतक्रियतंताद्विषष्ठंवा

हःसप्तमंचब्रह्मवादिनोवदंतियहृहृदायतनानिष्टुभान्यथ्येतेद्वे
गायत्र्योद्वजगत्योक्कतरिद्विबृहत्योभवंतीतियद्वेजगत्योःपादेत
गायत्र्याउपसंपद्यातत्तस्माद्बृहत्योभवंत्यायतनेष्टुभानियात
यत्यायतनवान्भवतिषड्द्यादासुस्तुवंतिषड्वात्रस्यधृत्येसप्तपद
यायजतिसप्तमस्याह्नःसंतत्येस्तोमः॥१०॥परिस्वानोगिरिष्ठाइ
तिपरिवत्योगायत्र्योभवंतिसर्वस्यपर्याप्त्येससुन्वेयोवसूनामिति
पशवोवेवसुपशूनामवरुंध्येतंवःसखायोमदायेतिवाल्लखि

ल्यावालखिल्याभितोन्हृदेवोषधेवाह्ननिसह्नामेचयदेतोवालखिल्यौ
हृदेवोन्नवतोक्कोरेवव्यतिषंगायाव्यवस्रꣳसायसंतत्यैसोमाःपवं
तइंद्वइत्यनुष्टुन्नोनिन्नसदोन्नवंतिप्रतिष्ठायाञ्छ्यापवापवत्स्वेना
वसूनीतित्रिष्टुन्नःसत्योजगत्योरूपेणतस्माज्जगतीनांलोकेक्रियं
तगायत्रंत्तवतियदेवगायत्रस्यब्राह्मणंविदन्वतानिन्नवंतिविद
न्वात्वेन्नाग्रवंइंद्रस्यायत्यहꣳस्तꣳस्तुगार्छस्सतयोतप्यतसएतानि
विदन्वतान्यपत्रपान्निःस्तुचमपाह्नतापस्तुचꣳह्नतविदन्वतेस्तुष्टुवा

नोन्तरह्याऊस्यलोमभवतिपशवोवैलोमपशूनामवरुध्यैतदुदी
र्घमित्याहुरायुर्वैदीर्घमायुषोवरुध्यैकार्णश्रवसंभवतिष्टएवंस्ति
त्तुष्टुवानंकर्णश्रवावाएतदांगिरसःपशुकामःसामापश्यत्तेनसह
स्रंपशूनसृजतयदेतत्सामभवतिपशूनांपुष्ट्यैगौरीवितंभवति
यदेवागौरीवितस्यब्राह्मणंमधुश्चुन्निधनंभवतिपरमस्यान्नाद्य
स्यावरुध्यैपरमंवाएतदन्नाद्यंयन्मधुप्रजापतेर्वाएतौस्तनौयद्घृ
तश्चुन्निधनंचमधुश्चुन्निधनंचयज्ञोवैप्रजापतिस्तामताभ्यांदुग्धे

यंकामंकामयतेतंदुग्धाक्रौंचेनवतःक्रुंडेष्यमदहरविंददेष्यामिव
वेषष्वमहरदारवेतान्यांविंदंतिस्मोष्टंन्नवतिक्रुष्टिर्वाएतेनांगिरसो
जसास्वर्गंलोकमपश्यपक्ष्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्ना
च्यावेतेतुष्टुवानोयेवाएतद्वैश्वानरस्यसामदीदिद्दीतिनिधनमुप
यंतिदीदायेवह्यग्निर्वैश्वानरोनिधनांताःपवमानान्नवंत्यक्राधृ
त्यैस्तोमः॥११॥ब्रह्मवादिनोवदंतिगायत्रेताद्विपदाःकार्याः३उद
यनता३द्रत्युदयनताएवकार्याः३रूपाद्वैद्विपदा३तिष्ठायैवाचा

त्वेसर्वंयज्ञंतन्वतेतस्मात्सर्वंवावंहुरूपोवदतिसर्वाह्यस्मिन्त्सँस्तुता
ःप्रतितिष्ठतिगूर्द्धोन्नवतिगोपायनानांत्वेसत्रमासीनानांकिरातकुल्या
वसुरमायेन्त्रंतःपरिध्यसून्याकिरतांतेग्नेवंन्नोक्षंतमइत्यग्निसुपा
सीदँस्तेनासून्स्तृएवँतद्धावतेतर्ह्यकामयंतकामसनिसामगूर्द्धः
कामस्मेवैतेनावरुंधेगौतमस्यन्नर्दुन्नवत्याशिषमेवास्माएतेनाशा
स्तेसामद्दिसत्याशीरतेनत्वेगोतमोजेमानंमहिमानंगछत्तस्माद्धे
त्वपरांत्वागौतमाद्धेचावंचस्तउन्नयगोतमर्षयोब्रुवतउद्धँश्राउवे

न्नवतियद्वाउद्वंऽशीयंतद्वुद्वंऽशावुत्रोर्ह्वडामतिस्वरतितस्माद्वूधद्वी
रान्नूतिद्दरंतीडायामंततःपस्तुष्वप्रतितिष्ठतिक्लिन्नउपरिष्टाद्दक्व-
सामचविमुच्यतेन्नूस्तुस्वरणासप्तममहस्वरतिसंतत्याहुक्षी
ववाएतर्हिवाग्यदाषडहःसंतिष्ठतेनबहुवदेन्नान्यंपृछेन्नान्यास्मै
प्रब्रूयान्मधुवाशायेह्वतंवायथोहुषोवहंप्रत्यनक्तितथातत्रयस्त्रि
ंऽशाएवस्तोमोन्नवंतिप्रतिष्ठायेदेवतासुवाएषप्रतितिष्ठितः॥१२॥
॥छ॥ ॥इतिपंचविंशात्रयोदशमःप्रपाठकः॥१३॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ आप्यंतवाएतस्तोमाश्छंदाꣳसियत्षडहआप्यतआस्मेषडहेछंदाꣳ
सिस्तोमान्नुवाप्रयंति।एकाव्यमुद्यानेवब्रुवाएइतिगायत्र्यारूपेणप्र
यंतीयंवैगायत्र्यस्यामेवप्रतिष्ठायप्रयंतित्रिष्टुप्प्रतिपद्भवत्योजोवी
र्यंत्रिष्टुबोजस्येववीर्यंपराक्रम्यप्रयंतिस्तोत्रीयस्तृचोभवतिप्राणा
पानानामेवरुध्यैहरिवत्योभवंतिछंदोमानामयातयामतायैद्वा
दशाह्वेभवतोद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरमेवतत्स्वर्वास्मेषड
हायप्रत्युद्यच्छतिसवीवधतायैचउर्विꣳशातिर्भवतिचउर्विꣳशातिर

द्य
ईमासाःसंवत्सरःसंवत्सरमेवतत्पूर्वंतस्मिन्षड्ढायप्रत्युञ्छतिसवीवधताम
यिहृतएंह्वोतइतिह्वोवाचाग्निघृतारीकाद्धरासनिर्यमहावृक्षस्याग्रंगछं
तिष्ठतेतातान्भवंतिप्रराजन्यक्षिणःपतंत्यवायपक्षाःपद्यंतेयएवंविद्वा
ँसस्तेपक्षिणायविद्वाँसस्तेपक्षास्त्रिवृत्पंचदशावेवस्तोमौपक्षौ
क्षवाःस्वर्गंलोकंप्रयंतिचतुर्विंँशएवास्तोमोभवतितेजसेब्रह्मवर्चसा
य॥१॥मूर्द्धादिवोअरतिंपृथिव्याइत्याग्नेयमाज्यंभवतिमूर्द्धावाएषदि
वोयस्त्रितीयस्त्रिरात्रोवैश्वानरमृतआजातमग्निमितिवैश्वानरइति

नं

२७४

वाअग्नेःप्रियंधामप्रियेणैवैनंतद्धाम्नापरोक्षमुपशिक्षतिप्रवोमित्रा
यगायतेतिद्यावापृथिवीयंमैत्रावरुणंद्यावापृथिवीवैमित्रावरु
णयोःप्रियंधामप्रियेणैवैनौतद्धाम्नापरोक्षमुपशिक्षतींद्रायाहिचि
त्रभानवित्यान्नंवामिंद्रमन्नंवोवाइंद्रस्यप्रियंधामप्रियेणैवैनंतद्धाम्ना
परोक्षमुपशिक्षतितितमीडिष्वयोअर्चिषित्यनिरुक्तमिंद्राग्नंदेवता
नामनभिधर्षायात्रमाद्धेनिराहृदेवतानामवृणात्रायस्तोमः॥२॥
वृषापवस्वधारयेतिगायत्रीभवत्यक्रोध्रात्यैवृषण्वत्यस्त्रिष्टुभोरूपे

णात्रिष्टुभाऽह्येतद्दृढंपुनानःसोमधारयेतिधृत्यैपात्र्यासीदिंदुरिं
द्रस्यनिष्कृतमितिप्रवत्योभवंतिप्रणोनीषेएपमिवह्येतद्दृढंजगत्यः
सत्यास्त्रिष्टुभोरूपेणतस्मात्त्रिष्टुभांलोकक्रियंतेगायत्रंभवतियदे
वगायत्रस्यब्राह्मणऽसंततिर्भवतिसप्तमस्याह्नःसंतत्यैयथावेत्वा
कसोविप्रद्रवतएवमातष्ठंवाहःसप्तमंचविप्रद्रवतस्तोयथासमा
नीयसंयुंज्यादेवमेवैनेएतेनसाम्नासंयुनक्तिसौपर्णंभवतिस्वर्गस्य
लोकस्यसमष्ट्यैयज्ञोवैदेवेभ्योपाक्रामत्ससुपर्णोरूपंकृत्वावरत्तंद

वा एतेः सामभिरारभंता यज्ञइव वा एष यच्छंदोमा यज्ञस्येवेष आरंभो
रोहितकूलीयं भवत्याजिजित्याया एतेन वै विश्वामित्रो रोहिताभ्या
॰रोहितकूल आजिमजयद्विश्वामित्रो भरतानामनस्वत्यायास्मोदं
तिभिर्भमिजेनतया॰ वांप्रास्यते मांमां यूयं वास्निकांज याच्यमानिमह्यं यू
यंह्रयाप्यदीमाविद॰ रोहितावश्मावितं कूलमुद्वहात इतिस एते
सामनीअपश्यत्तान्यां युक्त्वाप्रासेधत्स उदजयदाजिं वा एष प्रततो यद्द्वा
दशाहस्तस्येतेन उज्जित्येक एव रथंतरं भवति तेजो वा एतद्रथंतरस्येय

१७६

क्क एव रथंतरꣳ स रसामवत्तद्रथंतरं प्रयुंक्ते यक्क एव रथंतरेण सम्नामहर्
निस्तुवते जामित्वाद्दशाहस्यास्तीति ह स्माहोग्रदेवो राजनिबार्हतꣳ षष्ठ
महर्बार्हतꣳ सप्तमं यक्क एव रथंतरं भवति तेनाजामि गौंगवं भवत्यग्नि
रकामयतान्नादः स्यामिति स तपोतप्यत स एतद्गौंगवमपश्यत्तेनान्नादो
भवद्यदन्नं विन्दागदद्युदगं गूयत्तद्गौंगवस्य गौंगवत्वमन्नाद्यस्यावरु
द्ध्यै गौंगवं क्रियते यज्ञामदेवताप्रज्ञाꣳ सातितेन यजमानाः सत्याशिष
: सत्याशिषासामिति वै सत्रमासते सत्याशिष एव भवंत्यायास्यं भवति ति

अ३

रश्मीननिधनंप्रतिष्ठायाअयास्योवाआंगिरसआदित्यानांदीक्षिताना
मन्नमाश्रात्सव्यत्रऽश्रातसएतान्यायास्यान्यपश्यत्तैरात्मानऽसमश्री
णाद्विस्रष्टमिववाविसष्टममह्र्यदेतत्सामनवत्यहरेवैतनसऽश्रीणा
तिपृवङ्गार्गविंनवतिपृवताविदेवाःस्वर्गंलोकंप्रायन्नुहूतोदायन्निधनां
ताःपवमानान्नवंत्यक्कोद्यत्येत्स्तोमः॥३॥आवयंघत्वासुतावंतइतिसतोवृ
हत्योवर्षीयस्त्वंदश्राक्रमातनपन्नऽश्रायनकिष्टंकर्म्मणानशादिति
वृहत्यःसत्योत्न्यारंत्तेणजगत्यापन्नऽत्राइववाएषयज्यायसःस्तोमाक्रु

नीयाꣳसꣳस्तोममुपयंतियदेताश्रूण्यारंभेणजागत्योभवंत्यङ्कएवपसु
त्वंभायाभिनिधनंकाएवंभवत्यभिनिधनेनवाइंद्रोवृत्रायवज्रंप्राहरत्त
मस्तृणुतमस्तृणुतेभ्रातृव्यमभिनिधनेनस्तुवानोवैखानसंभवतिवै
खानसावाऋषयइंद्रस्यप्रियाआसꣳस्तान्रहस्युर्देवमलिम्लुङ्मुनि
मरणेमारयत्तंदेवाअब्रुवन्क्वतऋषयोभूवन्नितितानन्वैछन्ना
नाविंदन्सइमाँल्लोकानेकधारेणापुनात्तान्मुनिमरणेविंदत्तानेतेन
साम्नासमैरयत्तद्वावसतर्ह्यकामयतकामसनिसामवैखानसंकाममै

२७७

वितत्नावरुंधेस्तोमः॥४॥यस्तेमदोवरण्यइतिगायत्रीभवतिमदवद्वै
रसवत्तृतीयसवनंमदमेवतद्संदधात्यषस्यधारयासुतइतिककुभः
सत्योन्वारंभेणात्रिष्टुभोपन्त्र७आइववाएषयज्यायसःस्तोमात्कनीया७
स७ंस्तोममुपयंतियदतोन्वारंभेणात्रिष्टुभोभवंत्यह्नएवप्रत्युत्तंभा
यसखायआनिषीदतेतिवालखिल्यावालखिल्यावातोहृत्वोषष्ठेवा
ह्निसप्तमेयदतोवालखिल्योहृत्वोभवतोह्नएवव्यतिषंगायाव
वस्त्र७ंसायसंतात्यपुरोजितीवोअंधसइतिविराडन्नंविराडन्नाद्यस्या

वरुध्येप्रवाज्यस्तादित्यक्षरपङ्क्तिःस्तोमानांप्रभूतिरथोएतद्ध्येवेतद्धि
छंदोयातयामयदक्षरपङ्क्तिस्तेनछंदोमास्त्वयातयामानःक्रियंतेब्र
ह्मवादिनोवदंतियत्त्र्यहस्तोमाश्छंदांऽस्याप्यंतकिंछंदसश्छंदोमा
इत्येतछंदसोयदक्षरपङ्क्तयइतिब्रूयाद्धस्तोमासःपरावतीतिप
रावतामिववाएतर्हियज्ञोगतस्त्रामिवेतेनाविच्छंतिगायत्र्याःसत्योजग
त्यारूपेणतस्माज्जगतीनांलोकेक्रियंतेगायत्रंभवतियदेवगायत्र
स्याब्राह्मणंदक्षणिधनंभवतिप्रजापतिःप्रजाऽसृजतताऽस्मात्स्र

ष्टाभ्यूबलाइवाछ्दय। स्तास्वेतेनसाम्नादध्यायेत्योजोवीर्यमदधाद्युदद
तस्मामन्नवत्योजएववीर्यमात्मंधत्तेशार्क्करंन्नवतीडु। सर्वाणिभूतान्य
स्तुवंसत्राशार्क्कर। शिशुमारर्षिमुपेत्याब्रवीत्स्तुहिमेतिसोयःप्रस्कंदत्र
ब्रवीदतावतोहंत्वा। स्तुयामितितस्मादपांवेगमेवेजयस्तडीनइवा
मन्यतसएतत्सामापश्यत्तेनापोनुसमाप्लुततद्धावसन्तर्ह्यकामयतका
मसनिसामशार्क्करंकामामेवैतेनावरुंधेप्लवोन्नवतिसमुद्रंवाएते
प्रस्नांतीत्याहुर्यद्द्वादशाहमुपयंतीतियोवाअप्लवःसमुद्रंप्रस्नाति

नसततत्तउदितियस्त्रावाभवतिस्वर्ग्यस्यलोकस्यसमष्ट्याएकादशाक्ष
रणिधनोभवत्येकादशाक्षरात्रिष्टुबोजोवीर्यंत्रिष्टुबोजस्यैववीर्ये
प्रतितिष्ठतिगौरीवितंभवतियदेवगौरीवितस्यंब्राह्मणंकार्त्तयशं
भवतिहेतिनिधनमुपयंतिपाप्मनोपहत्याअपपाप्मानंहतेकार्त्त
यशेनतुष्टुवानःसोहविषंभवतिसुहविर्वाएतेनांगिरसोंजसास्वर्गं
लोकमपश्यन्स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेतुष्टुवा
दिनोब्रह्मवादिनोवदंतियत्षडहस्तोमास्छंदांस्याप्यंतेकिंछंदसस्छंदो

माइतिपुरुषत्वंदसइतिब्रूयात्पुरुषोवैपांक्तःपुरुषोद्विपदाश्छंदोमाना
मयातयामतायैजराबोधीयंभवत्यन्नाद्यस्यावरुंध्याअन्नंवैजरा
बोधीयंमुखंगायत्रीमुखएवतदन्नंधत्तेन्नमत्यन्नादोभवतियएवंवेद
गायत्रीषुस्तुवंतिप्रतिष्ठायैब्रह्मवर्चसाययायनैवप्राणेनयंतितम
न्फद्यंतीडांताःपवमानाभवंतिपशवोवैवाइडापशवश्छंदोमाःपशुष्वे
वतत्पशूंन्दधातिस्तोमः॥५॥आतेवत्सोमनोयमद्दित्यपष्ठिदिवावाएत
द्युत्रकांडंयदुक्थानियदेतिसलोमत्वायैवत्वंनइंद्राभरेतिघृष्णिःककु

भोपभ्रꣳशाइववाएषयज्यायसःस्तोमात्कनीयाꣳसꣳस्तोममुपयंतियदे
ताःसूर्म्याःककुभोभवंत्यनपभ्रꣳशाययदिंद्रचित्रमेहनास्तित्वादा
तमद्रिवोराधस्तन्नोविदद्वसउभयाहस्त्याभरेतिराद्धिमेवैतेनावसं रुं
धेवात्संभवतिवत्सश्चवैमेधातिथिश्चकाण्वावास्तांतंवत्संमेधातिथि
राक्रोशदब्राह्मणोसिशूद्रापुत्रइतिसोब्रवीदृतेनाग्निंव्ययावयतरा
नौब्रह्मीयानितिवात्सेनवत्सोव्यैन्मैधातिथेनमेधातिथिस्तस्यनलो
मचनौषभद्धावसतत्सैकामयतकामसनिसामवात्संकाममेवैतेना

वरूंध्येसौश्रवसंन्नवत्सुपगुर्वैसौश्रवसकुत्सस्यौरवस्यपुरोहितआ
सीत्कुत्सःपर्यशापद्यइंद्रंयजाताइतिसइंद्रःसुश्रवसमुपेत्याब्रवी
द्यजस्वमाशानायामिवाइतितमयजततमिंद्रःपुरोडाशाहस्तःकुत्समु
पेत्याब्रवीदयन्नुतमाक्कतेपरिशाप्तमन्नादितिकस्त्वायष्टेतिसुश्रवा
इतिसकुत्सअरवउपागाःसौश्रवसस्याज्ञायतअडुंबयाशिरा
च्छिनत्ससुश्रवाइंद्रमब्रवीत्त्वत्तनाद्धिमदमीहगुपागादितितमेतेन
साम्नासमैरयत्तद्वावसतर्ह्यकामयतकामसन्निसामसौश्रवसंकाम

मेवैतेनावरुंधेवींकंभवतिच्यवनोवैदाधीचोश्विनोःप्रियआसीत्सो
जीर्यस्तमेतेनसाम्नास्तुत्वेंकयतांतंपुनर्युवानमकुरुतांतद्वावतोत
र्ह्यकामयेतांकामसनिसामवींकंकाममेवैतेनावरुंधेचतुर्विं६:आ
एवास्तोमोभवतितेजसेब्रह्मवर्चसाय॥छ॥शिशुंजज्ञानं६:हर्यतं
मृजंतीत्यष्टमस्याह्नःप्रतिपद्भवतिशिशुरिववाएषसप्तमेनाह्नाजा
यतेतमष्टमेनाह्नामृजंतिस्तोत्रीयस्तृचोभवतिप्राणापानानामवरु
ध्यैहरिवत्योभवंतिछंदोमानामयातयामतायैनवद्वाभवंतिनववे

प्राणाःपश्वावस्तुंदोमाःपस्ताद्येवतत्प्राणान्दधातिपंचर्चोभवतिपंच
पदापङ्क्तिःपाङ्क्तमन्नमन्नाद्यस्यावरुंध्यैवाणावान्भवत्यंतावेवाणें
तएतदष्टममङ्क्रामंतएवतदंतेनस्तुवतेप्रतिष्ठायैवयस्तृचाभ
वंतिप्राणापानानां८संतत्यैवृत्तुस्वधारि८ंताएवास्तोमाभवत्याज
स्यैवतद्वीर्यैप्रतितिष्ठत्योजोवीर्यंत्रिष्टुप्॥७॥अग्निंवोदेवमग्निभि
ःसजोषाइत्याग्नेयमाज्यंभवत्यग्निरग्निरित्येवपूर्वाण्यहानिसमि
न्धन्त्यष्टममहरग्निंसमिंधेमित्रंवयं८ंहवामहइतिबार्हतंमैत्रा

वरुणमुग्रगाधमिववाएतद्व्यूळ्छंदोमास्तद्यथादृउग्रगाधेव्यतिषज्यगा
हंतएवमेवैतद्रूपेव्यतिषजंतिछंदोमानामसंव्यापायतमिंद्रंवाज
यामसीत्यिंद्रमष्टमेनवैदेवाअइंद्रमवाजयंनवमेनपाप्मानमघ्न
न्नहत्वैतनवाजयंतीडेअग्नानामावृहदितिबार्हतमैडायनमुग्रगा
धमिववाएतद्व्यूळ्छंदोमास्तद्यथादृउग्रगाधेव्यतिषज्यगाहंतएवमेवै
तद्रूपेव्यतिषजंतिछंदोमानामसंव्यापायस्तोमः॥७॥अध्वर्योअद्रि
भिःसुतमितिगायत्रीन्नवत्पक्तोधृत्यैगायत्र्यःसत्यस्त्रिष्टुभोरूपेणत्रै

ष्टुभ ६ ह्येतदहरभिसोमासआयवइत्यभीतिरथंतरस्यरूपंवृहदि
तिवृहतउभयोःसहरूपमुपैत्यकान्तोद्दिवर्ष्मावैतदहर्धर्त्तादिवःप
वतेकृत्व्योरसइत्यधृतइववाएषत्र्यहोयद्वात्तितिधृत्याएवजगत्यःस
त्यस्त्रिष्टुभोरूपेणतस्मात्त्रिष्टुभांलोकेक्रियंतेगायत्रंभवतियदेव
गायत्रस्यब्राह्मणंवैरूपंभवतिपशवोवैवैरूपंपशूनामवरुंध्यै
वैरूपःसंवत्सरोविरूपमन्नमन्नाद्यस्यावरुंध्याआस्तुभार्ग्र्यंभवत्य
हर्वाएतदभीयततद्धैवाआस्तुनान्यधिव ७ स्तदाशारास्तुवंमागी

यवंभवतिद्वंवाएतंमृगयुरितिवदंत्येतेनवैसउभयेषांपशूनामाभ
धिपत्यमाश्नुतोभयेषांपशूनामाधिपत्यमश्नुतेमार्गीयवेणत्तुष्टुवान
ःसौमित्रंभवतियदेवसौमित्रस्यब्राह्मणामेटतंभवतीटंवाएतन
काव्योजसास्वर्गंल्लोकमपश्यन्स्वर्ग्यस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्ग्याल्लोका
न्नच्यवतेतुष्टुवानःसाकमश्वंभवतियदेवसाकमश्वस्यब्राह्मणांतदु
धुराऽसामत्याहुःप्राणाविधुरःप्राणानामवरुध्यैविलंबंसौपर्णंभव
त्यात्मावाएषसौपर्णानांयदष्टमेहनिपक्षावेतावभितोभवतोयस

सत्वमनवमयोवीववास्त्रंतरात्मापद्धोत्वंबतेतयद्वंतरात्मापद्धोवि
लंबतेतस्माद्धिलंबसोपर्सꣳस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैसोःपर्संक्रि
यतेद्विहिंकारंवामदेव्यंन्नवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्यैद्वितीयꣳह्येतद्रूपं
यच्छंदोमाःपशवोवैवामदेव्यंपशवश्छंदोमाःपशुष्वेवतत्पशूंद
धातिगायत्रपार्श्वंन्नवत्यहर्वाएतदल्लीयततद्वेवागायत्रपार्श्वन
समतन्वꣳस्तस्माज्जात्रपार्श्वंत्रिरात्रायद्यश्रीर्यततमितेःसामान्नि
रल्निषज्यंन्गायत्रपार्श्वेनोपायच्छंस्संततनिनासमतन्वस्संस्ततिना

समस्कुर्वन्प्रतिष्ठितोपूर्वोत्रिरात्राव प्रतिष्ठितएषयदेतान्येवऽसा
मानिक्रियंतएतस्यैवप्रतिष्ठित्यापारुद्दन्मनंन्नवतिप्रुरुद्दन्मावा
एतेनवैखानसोंजसास्वर्ग्गंल्लोकमपश्यस्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यै
स्वर्ग्गाल्लोकान्नच्यवतेऽहुवानोन्त्याब्रोत्यंन्नवत्यन्त्याब्रोत्यसामानि
हिंछंदोमाद्विगतंन्नवतिद्विगह्वाएतेननार्यवोद्विस्वर्यंल्लोकमगच्छद
गत्यपुनरगच्छद्वयोःकामयोरवरुध्यैद्विगतंक्रियतेद्वारायणंन्नव
तींद्रस्तेजस्कामोहरस्कामस्तपोतप्यतसएतद्द्वारायणमपश्यत्तेनते

धा धा

ज्योऽरोवारुंधातउस्वीहरस्वीन्नवतिह्वारायणोनत्तुष्टुवानोछिद्रंनव
तियद्वाएतस्याह्नछिद्रमासीन्नद्धवात्स्रुछिद्रेणाप्योऽ६स्तदछिद्र
स्याछिद्रत्वंबाईडुक्थंन्नवतिवृहडुक्थोवाएतेनवाम्नायायान्नस्यउरा
ध्मगाल्कदन्नंवैब्रह्मणःपुरोधान्नाद्यस्यावरुध्यउद्ध्वाग्र्यवंन्नवंति
प्ववताविदेवाःस्वर्ग्रंलोकंप्रायन्नुद्दतोदायन्त्रिधनांताःपवमानास्त्वं
त्पक्नोधृत्पस्तोमः॥५॥कईवेदसुतेसावतिमाताद्वृहद्त्योपश्चि६श्रा
इववाएषयज्ञस्पसामेहनिसतोवृहत्योन्नवंतिनाष्टमेतस्मादष्टमेका

श्रो

यस्मिन्नपन्नऽश्वायतदांकुःशिथिलमिववाएतच्छंदोयदस्मतोबृहत्यषा
विप्रतिष्ठिताबृहतीयाउनःपदायदिंड्प्रागपागुदागितिदिशांविम
र्दःप्रतिष्ठित्यैतासुनैपातिथंब्रह्मसाममसामार्षेयवक्ष्वर्ग्यायियुज्यते
स्वर्ग्याल्लोकान्नच्यवतेतुष्टुवानउन्नयऽस्मृणवद्ध्वनइतियद्वृष्टा
नियानिवेतान्यहानितेषामुन्नायषाऽसंतत्यैतासुवेयस्वंव्याम्वा
वाएतेनांगिरसोंजसास्वर्ग्रंल्लोकमपश्यपस्वर्गस्यलोकस्यानुख्यासा
एतत्स्तृष्ठानामंततःक्रियतेस्तोमः॥१०॥पवस्वादेवव्रायुषगिंद्रंगच्छ

ऋतमदइतिगायत्रीभवतिमदद्वाह्नरसवत्तृतीयसवनंमदाभवतद्दसंद
धमत्यभिक्रन्नंवृहद्द्युम्नाइत्यभीतिरथंतरस्यरूपंवृहदितिवृहतउभाया
:सहरूपमुपैत्युभोहिवर्म्माविवृंतदहःप्राणाशिशुर्महीनामितिप्रा
णवत्याभवंतिप्राणानेवतद्यजमानेदधात्यभीनोवाजसातममि
त्यभीतिरथंतरस्यरूपꣳराथंतरꣳह्येतदहःपवस्वसोममहांत्समु
द्रइत्यक्षरपंक्तिःस्तोमानांप्रभूतिरत्याएताह्युत्वेतर्हिंछंदायातया-
मयदक्षरपंक्तिस्तेनछंदोमात्रयायातयामानःक्रियंतेब्रह्मवादिनोव

दितियत्वृतेस्तोमाछंदाऽस्याप्यंतकिंछंदसच्छंदामाइत्येतछंदसोय
देताअक्षरंपङ्क्तयइतिब्रूयाद्द्विवृंतिस्तरमुस्त्रयइतिगायत्र्यःसत्योज
गत्सोरूपेणतस्माज्जगतीनांलोकक्रियंतिगायत्रंभवतियद्देवगाय
त्रस्यब्राह्मणंऽस्वाग्निरामक्रोभवत्यन्नंवाअर्कोन्नाद्यस्यावरुध्येप्रा
णावैस्वाग्निरःप्राणानामवरुध्येसुरूपंभवतिपशवोवैसुरूपंपशू
नामवरुध्येन्नासंभवतिनातित्रुष्टुवानःपदनिधनंऽराथंतरंऽराथं
तरंऽह्येतदहःस्वर्भानुर्वाआसुरआदित्यंतमसाविध्यत्सनव्यरोचत

तस्मात्रिर्भासिनतमोपाहंसव्यारोचतयद्वैतद्भाऽभवत्तद्भासस्यभा
सत्वंतमइववाएतान्यहानियच्छंदोमास्तेभ्यएतेनसाम्नाविवासयति
काक्षीवतंभवतिकक्षीवान्वाएतेनौशिजःप्रजातिंभूमानमगछत्प्र
जायतेबहुर्भवतिकाक्षीवतेनतुष्टुवानआसितंभवत्यसितोवा
एतेनदेवलस्त्रयाणांलोकानांदृष्टिमपश्यत्त्रयाणांकामानामवरुध्य
आसितंक्रियतऐषिरंभवतिप्रजातिर्वाऐषिराणिप्रजायतेबहुर्भ
वत्यैषिरेणतुष्टुवानास्त्रेतंभवतिप्रतिष्ठायैपदनिधनंऊराघंतर

प

र्नाथविंदुसामविंदतेर्माधंनाथ

ऽराथंतरऽाह्यतदह~~र्नाथविंदुर्सामविंदतेर्माधंनाथ~~विंदून्येतान्य
ह्ानियछंदोमानाथामेवैतेर्विंदतेगोरीवितंन्नवतियदेवागोरीवि
तस्यब्राह्मणंकोह्यंतन्नवेत्यातनवेऽकुह्मोंधसोविपानमपवपह्मड़स्म
वेसुराहतिनोपवसथंधवयत्फन्नयस्पान्नाद्युस्पावरुध्येकोह्यंसंकि
यतस्तुह्वास्तुह्वीयंन्नवतीड्वायतीह्मालाहकेयेन्यःप्रायछत्तमस्लीला
वागन्यवदत्सोस्तुह्वोमन्यतसएतस्तुह्वास्तुह्वीयमपश्यत्तेनास्तुध्यसु-
ध्यतिस्तुह्वास्तुह्वीयनत्तुष्टुवानःक्रौंचंन्नवतियदेवाक्रौंचस्यब्राह्मणं

यद्द्वितीयद्दनिरयिष्ठंभवतिपशवोवैरयिष्ठंपशूनामवरुंध्याअद
त्तंभवत्सुदक्षोवाएतेनवैश्वामित्रःप्रजातिंभूमानमगछत्प्रजायते
बहुर्भवात्योदक्षेनतुष्टुवानोधर्म्मंभवतिधर्मस्यधृत्यैब्रह्मवादिनोव
दंतियत्सडदेस्तोमास्थंदाꣳस्याप्यंतकिंछंदसस्थंदोमाइतिपुरुषछं
दसइतिभूयासुरुषोवैपाङ्क्तःपुरुषोद्विपदाछंदामनामयातयामम
तायैविशोविशीयंभवत्यग्निरकामयतविशोविशोतिथिस्यांविशो
विशामातिथ्यमश्नुवीयेतिसतापातप्यतसएतद्विशोविशीयमप

न्त्यपत्नेनविशोविशोतिथिरग्नवह्निशोविशआतिथ्यमास्मुतविशोविशो
तिथिर्न्नर्वतिविशोविशआतिथ्यमस्मुतविशोविशीयनत्रुष्टुवानो
गायत्रीषुस्तुवंतिप्रतिष्ठायेब्रह्मवर्चसाययनेवप्राणानप्रायंतितम
न्फघंतीडांतांपवमानान्नवंतिपशवोवाइडापशवश्छंदोमाःपशुष्वे
वतत्पशून्दधातिस्तोमं॥११॥प्रष्ठंवाअतिथिमित्यातिथ्यस्यैवतद्रू
पंक्तियतऐंद्रानागधिप्रियेतींद्रियस्यवीर्यस्यावरुध्यैस्तुरांस्निंदुर्यु
वाकविरमितोजाअजायतंद्रोविश्वस्यकर्मणोधर्त्तावज्रीपुरुष्टुत

इतिह्यस्याएवोहनंस्नवत्युशनावैकाव्योकामयतयावानितरेषांकाव्या
नांलोकस्तावंतꣳस्पृणुयामितिसतपोतप्यतसएतदोहनमपश्य
त्तेनतावंतंलोकमस्पृणोद्यावानितरेषांकाव्यानामासीत्तद्धावस
तर्ह्यकामयतकामसनिमामोहनंकाममामवितेनावरुंधेसांवर्त्सन्न
वतिदेवानांवियज्ञꣳरक्षाꣳस्यजिघाꣳसꣳस्तान्यपातनेंद्रःसंवर्त्सेम
पावपद्यत्संवर्त्सेमपावपत्तस्मात्सांवर्त्सेपाप्मावावसतानसचततꣳ
सांवर्त्सेनापाघ्नतापपाप्मानꣳहतसांवर्त्सेनत्तुष्टुवानोमारुतंस्नव

तिमासाविरन्नमयामरुतोरन्नमयोमरुतोवैदेवानांभूयिष्ठाभूयिष्ठा
भूसामेतिवैसन्नमासातभूयिष्ठाएवन्नवंस्तृत्तमंतिष्ट्वाएषहान्य
न्नतवःछंदोमायदेतस्मामन्नवतीतितेनेतान्यङ्गान्स्तृत्तमंतिन्नवंतिच
त्तुसत्वातिंशाएवास्तोमामान्नवत्याजस्यैवतद्वीर्यप्रतितिष्ठत्योजोवी
र्यंत्रिष्टुप्॥१८॥ ७॥ इतिपंचविंशोवउईव्राःप्रपाठकः॥ २५॥ ७॥ २८९
॥ ॥ अक्रांत्समुद्रःपरमविधर्मन्नितिनवमस्याह्नःप्रतिपद्भवतिप
रमंवाएतदहर्विधर्मविधर्मवाएतदन्यैरहान्निरड्यंन्नवमंज्येष्ठं

द्विवरिष्ठंमग्निवायुमिष्टय्यराधत्सेनइतिवारुंऐपेकान्नवतियद्वैयज्ञ
स्यदुरिष्टंतद्वरुणोगृह्णातितदेवतदवयजतिस्तोत्रीयस्तृचोन्नवति
प्राणपानानामवरुध्येदशाचैन्नवतिदशाक्षराविराड्वैराजमन्नम
न्नाद्यस्यावरुध्येसप्तन्नतयोन्नवंतींद्रियस्यवीर्यस्यरसस्यानतिहा
रायययत्रविदवाइंद्रियंवीर्यꣳरसमपश्यपꣳस्तदनुन्यपड्डदन्नष्टत्वी
न्नवत्यष्टाशफाःपशवःशफवास्तत्यस्तृनाम्नोत्यष्टाक्षरागायत्रीते
जोब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजएवब्रह्मवर्चसमवरुंधेषड्डचान्नवंस्य

तूनांधृत्यैचत्वारःषड्ढाभवंतिचतुर्विंशतिरर्द्धमासाःसंवत्सरःसंव
त्सरएवप्रतितिष्ठतिसवानुत्तमःषड्ढोभवत्युभयस्यपरोक्षप्रत्यक्ष
स्यावरुध्यैचतुरुत्तमाभवंतियेनेवप्राणेनप्रयंतितमनूद्यंत्यष्टा
चत्वारिंशाएवस्तोमाभवंतिप्रतिष्ठायैप्रजात्यै॥१॥अगन्ममहानम
सायविष्ठमित्याग्नेयमाज्यंभवंतिगच्छंतीववाएतेयेनवममहर्गच्छं
तियोदीदायसमिद्धस्वेदुरोणइतिदीदायेवह्येषयोनवभिरह
र्भिस्तुष्टुवानःस्वाऊतमितिस्वाऊतोह्येषयोनवभिरहर्भिराऊतोवि

श्वतःप्रत्यंत्वमितिविश्वतोह्येषप्रत्यङ्वरुणउतमित्रोअग्नइतिवारुणएषका
न्नवतियद्वैयज्ञस्यदुरिष्टंतद्वरुणोगृह्णातितदेवतदवयजतिमित्र
ंहुवेपूतदक्षमितिराथंतरंमैत्रावरुणमुग्रगाधमिववाएतद्यछं
दोमाःस्तद्यथादउग्रगाधेव्यतिषज्यगाहंतएवमेवैतद्रूपेव्यतिष
जंतिछंदोमानामसंव्याधायमहांइंद्रोयओजसेत्यैंद्रमष्टमेनवैदे
वाअह्नेदमवाजयन्नवामनपाप्मानमघ्नन्नद्रेवैतनमह्नयंति
ताहुवेययोरिदमितिराथंतरमैंद्राग्नमुग्रगाधमिववाएतद्यछंदा

मास्तद्यथादुउग्रगाधव्यतिषज्यगाहंतएवमेवैतद्रूपव्यतिषजति
छंदोमानामसंव्याथायस्तोमः॥२॥पवमानस्यजिघ्नतोहरेश्चंद्राअ
सृक्षतेतिहरिवत्योगायत्र्योभवंतिछंदोमानामयामतायेपवमानस्य
जिघ्नतइतिविघ्नहतोरूपंहरेश्चंद्राअसृक्षतेतिजगत्याउभयोःस
हरूपमुपैतिसाम्नश्चछंदसश्चपरीतोषिंचतासुतमितिपरिवत्याभ
वंत्यंतावैनवममहस्तस्यैताःपर्याश्वाअसाविसोमोअरुषोवृषा
हरिरितिजगत्यःसत्यस्त्रिष्टुभोरूपेणतस्मात्त्रिष्टुभांलोकेक्रियंतेगा

तया २

१८१

यत्रंभवतियदेवगायत्रस्यब्राह्मणंभरद्वाजस्यादारम्भवतिदिवोदा
संवैभरद्वाजपुरोहितंनानाजनाःपर्ययंतंतसउपासीदत्सगातुं
मेविंदेतितस्माएतेनसाम्नागातुमविंदद्गातुविद्वाएतत्सामानेनदा
रेनास्नान्मतितददारस्यतोदारस्यत्वंविंदतेगातुंनदारेक्षवत्यदा
रस्यतातुष्टुवानःसुरूपंभवतियदेवसुरूपस्यब्राह्मणं ६ हरिश्रीनि
धनंभवतिपशवोवैहरिश्रियःपशूनामवरुध्यैश्रियंवैह्वरस्त्वा
पेतितुष्टुवानःसैंधुक्षितंभवतियदेवसैंधुक्षितस्यब्राह्मणंगतनि

धनंबाभ्रवंभवतिगात्यैबभ्रुर्वाएतेनकौंभ्योजसास्वर्ग्गंलोकमपश्यत्
स्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैस्वर्गाल्लोकान्नच्यवतेतुष्टुवानइडानाꣳ
संक्षारोभवतिपशवोवाइडापशवश्छंदोमाःपशुष्वेवतत्पशून्दधा
त्यृषभःपावमानोभवतिपशवोवैछंदोमाःपशुष्वेवतन्मिथुनम
प्यजीतिप्रजात्यैनहवाअनृषभाःपशवःप्रजायंतेपृष्ठंभवतिपृष्ठं
वाएतदह्नांयंनवमंपृष्ठएवतत्पृष्ठेनस्तुवतेप्रतिष्ठायैकोल्मल
बर्हिषंभवतिकुल्मलबर्हिर्वाएतेनप्रजातिंभूमानमगच्छत्प्रजा

यतेबहूर्भवतिकौल्मलबर्हिषेणतुष्टुवानोर्कतुष्यंभवत्यन्नंवै
देवाऋर्कइतिवदंतिरसमस्यतुष्यमितिसरसमेवान्नाद्यमवरुंधे
र्कतुष्येणतुष्टुवानोदैर्घश्रवसंभवतिदीर्घश्रवावैराजंन्यर्षिर्ज्यो
गपरुद्धोशनायंश्चरंसएतद्दैर्घश्रवसमपश्यत्तेनसर्वाभ्योदिग्भ्यो
न्नाद्यमवारुंधसर्वाभ्योदिग्भ्योन्नाद्यमवरुंधेदैर्घश्रवसेनतुष्टुवा
नावैयश्वंभवतियदेववैयश्वस्यब्राह्मणमात्मीशावंयदात्मीशा
वस्यादेवस्थानंभवतिप्रतिष्ठायैसंस्तुतिभवतिसंस्कृत्यात्प्रहवा

एतद्ली यततद्धवादेवस्थानेतिष्ठंतःसंहृतिनासमस्कुर्वंस्तत्संहृते
:संहृतिवृंदेवस्थानेनवैदेवाःस्वर्गल्लोकप्रत्यतिष्ठंस्स्वर्गल्लोके
प्रतितिष्ठामेत्यतद्वरुणायदेवताराज्यायनातिष्ठंतसएतद्देवस्था
नमपश्यत्तातावेतास्तस्मैराज्यायातिष्ठंततिष्ठंतास्मैसमानाःश्रैष्ठ्या
यक्षत्रस्यवास्यप्रकाशोभवतिप्रतितिष्ठतियएवंवेदभर्गएवभार्ग-
णाहुष्वानोभवतियशोयशसावासिष्ठंभवतियदेववासिष्ठस्यब्रा
ह्मणंदीर्घतमसोर्कोभवत्यन्नंवार्कोन्नाद्यस्यावरुंध्येसामराजंभ

वतिसाम्राज्यमाधिपत्यंगच्छतिसामराज्ञाउष्टुवानस्तदुसंवदित्याहु
:संवतावैदेवाःस्वर्गंलोकंप्रायन्नुद्धृतोदायंनिधनंतापवमाना
भवंत्यङ्क्रोध्रूत्विस्तोमः॥३॥आयंतइवसूर्यमितिसूर्यवत्योभवंत्या
दित्यदेवत्यंह्येतदहरंतावैसूत्रांतएतद्भवममङ्क्रामंतएवत
दृंतेनस्तुवतेप्रतिष्ठायैयतइंद्रभयामहेततोनोभयंकृधिमघ
वंछग्धितवतंनऊतयेविद्विषोविमृधोजहीतिद्विषाव्येवमधस्व
नवमनाक्राविहत्यदशामनाक्रोत्विष्टंतिआयंतीयंभवतिश्रीर्वै

आयंतीयं ७ श्रीर्वैवमदः श्रियमेव तच्छ्रियां प्रतिष्ठापयति समंतं न व
ति समंतन पशुकामस्तुवीत ऊरोधमवाकामः समंतनस्तुवीताग्नेयी
पृथिव्याग्नेया ब्राह्मणा ऐंद्री द्यौरैंद्रो राजन्योंतरिक्षेण द्यावापृथि
वी समंतत्स्त्वंतरिक्षेणावेन ७ समंतं करोति विंदते पशून्त्र ऊरोधामा
न्नाति य एवं विद्वान्त्समंतन स्तुते स्तोमः ॥ ४ ॥ ७ सामा सिक्षारयुरिति १८४
गायत्रीन्नवत्यङ्क्षाधृत्यै त्वमिति बृहतो रूपं बार्हतं ७ ह्येतदहस्त्व ७ द्यं
गदेव्यातिव्वमिति बृहतो रूपं बार्हतं ७ ह्येतदहः पवस्वादेववीतयइ

५२

त्रिर्बृहतो रूपं बार्हतꣳ ह्येतदहः परि त्यꣳ हर्यतꣳ हरिमिति परिवत्यो
नवं त्यं तो वै नवमहस्तस्यैताः पर्यासो पवस्व सोम महे दक्षायेत्य
क्षरपङ्क्तिः स्तोमानां प्रक्लृप्तिरथो एतद्ध्यावैतर्हि छंदो यातयाम यद
क्षरक्षरपङ्क्तिस्तेन छंदामास्ययातयामानः क्रियंते ब्रह्मवादिनो व
दंति यत्षडहस्तोमाश्छंदाꣳस्याप्यंते किं छंदः स्तोमा इत्येतच्छंदसो य
देतास्यक्षरपङ्क्तय इति ब्रूयाद्दुपाष्टुजातमनुरमिति गायत्र्यः सत्यो
जगत्या रूपेणातस्माज्जगतीनां लोके क्रियंते गायत्रं नवति यदेव

गायत्रस्य ब्राह्मणमाश्वसूक्तं भवत्यग्निं विश्वैर्वैरहन्निराजुहोत्याप्येत
त्यर २ द्दादित्यादेवमहः शुक्रन्त्वाकुत इत्यसौ वा आदित्यः शुक्रस्तमेवैत
नाजुहोति शांमदं भवति शांमद्वा एतेनांगिरसोंजसा स्वर्ग्यं लोकमपश्य
स्वर्ग्यस्य लोकस्यानुख्यात्यै स्वर्गाल्लोकान्नच्यवते तुष्टुवानो दावसुनि
धनं भवत्याशिषमेवास्मा एतेनाशास्ते साम द्विसत्याशीर्दवसुर्वा १८५
एतदांगिरसः पशुकामः सामापश्यत्तेन सहस्रं पशूनसृजत यदेत
त्साम भवति पशूनां पुष्ट्यै प्रतीचीनेडं काशीतं भवति पराचीन्निर्वात्रु

न्याग्निरिडान्नीरेतोदधादित्यथैतत्प्रतीचीनेडंकारीतंप्रजात्यैतस्मात्प्र
रांचोगर्भाःसंभवंतिप्रत्यंचःप्रजायंतेतस्मादुतेवाचीनबिलेस्योनावप
द्यंतएतेनह्येवतेधृताहाविष्कृतंभवतिप्रतिष्ठायैऋतानुवादएवसः
सौपर्णंभवतियदेवसौपर्णस्यब्राह्मणंवैश्वमनसंभवतिवैश्वम
नसंवाऋषिमध्यायमुद्विजित ६ रक्षोगृह्णात्तमिंद्रोबायदृषिंवैरक्षो
ग्रहीदितितमन्यवदद्दाषेकास्त्वेषइतिस्थाणुरितिब्रूहीतिरक्षोब्रवी
त्स्थाणुरित्यब्रवीत्तामेवाएतेनप्रदारत्यस्माद्दषीकावज्रंप्रयच्छ

न्नाब्रवीत्तेनास्यसीमानमग्निनाक्षेपंड्डेणातर्षीकापाप्मावावसतम
गृह्णात्तंवैश्वमनसेनापाहतायांपाप्मान७द्दातवैश्वमनसेनस्तुष्टु
वानोगौरीवितंन्नवतियादेवगौरीवितस्यब्राह्मणंनिह्नवोन्नवत्स
न्नाद्यस्यावरुध्येहीतिवात्रन्नंप्रदीयतइत्यग्निरन्नमत्त्यृषयोवाइंद्रं
प्रत्यक्षंनापश्यंस्तवसिष्ठोकामयतकथमिंद्रंप्रत्यक्षंपश्येयमितिस
एतंन्निहवमपश्यत्ततोवैसइंद्रंप्रत्यक्षमपश्यत्सएनमब्रवीद्ब्राह्म
णंतवक्ष्यामियथात्वत्पुरोहितान्नरताःप्रजनिष्यंतेथमान्येभ्यस्त

षिभ्योमाप्रवोचइतितस्माएतांस्तोमभागानब्रवीत्ततोवसिष्ठपुरो
हिताभरताःप्राजायंततसंद्रंवाएतत्सामयदेतत्सामभवतिसेंद्रवाय
यद्वाहिष्ठीयंभवतिब्रह्मयशसंवाएतानिसामान्यृवाश्रोत्रीयाणि
ब्रह्मयशसीभवतियद्वाहिष्ठीयेनतुष्टुवानस्त्रासितंभवतियद्देवा
सितस्यब्राह्मणꣳसाध्रंभवतिसिध्यास्त्राकूपारंभवत्यकूपारोवाएते
नकश्यपोज्जेमानंमहिमानमगच्छज्जेमानंमहिमानंगछत्याकूपा
रेणतुष्टुवानाविधर्म्मंभवतिधर्म्मस्यविधृत्यैब्रह्मवादिनोवदंतिय

त्यउहेस्तोमाःछंदाꣳस्याप्यंतकिंछंदसछंदोमाइतिपुरुषछंदसइति
ब्रूयात्पुरुषोवैपाङ्क्तःपुरुषाद्विपदाछंदोमानामयातयामतायैस्कं
ध्यंभवतिपशवोवावैस्कंध्यंपशूनामवरुंध्यैप्रजापतिःपशूनसृजतता
स्मात्सृष्टात्रपाक्रामꣳस्तानतेनसाम्नास्तूधियाएहियेत्यह्वयत्तए
नमुपावर्त्तंतयदेतत्सामभवतिपशूनामुपावृत्याउपेनंपशवत्राव
र्त्तंतयएवंवेदगायत्रीषुस्तुवंतिप्रतिष्ठायैब्रह्मवर्चसाययत्र्येनैवप्रा
णेनप्रयंतितमन्वहंतीडांताःपवमानाभवंतिपशवोवाइडापशव

स्थंदोमाःपशुष्वेवतत्पयस्सन्दधातिस्तोमः॥५॥आग्नेयीषुपूर्वेषामह्ना
मुक्त्वानिष्प्रणयंत्यप्येतस्याह्नआग्नेय्येड्यांप्रणयंत्युन्नयालवरूप
योःप्रतितिष्ठत्येध्मवाइदंभवत्याग्नेय्यंइडीषुस्तुवंतिब्रह्मवैवतत्क्षत्रं
वसयुजीकरोतिब्रह्मैवक्षत्रस्यपुरस्तान्निदधातिब्रह्मणाक्षत्रंचवि
त्रांवानुगाकरोतित्रैककुभंभवत्योजस्येवतद्वीर्येप्रतितिष्ठत्योजो
वीर्यंत्रैककुभमुद्वꣳश्रीयंभवतियदेवोद्वꣳश्रीयस्यब्राह्मणम
ष्टाचत्वारिꣳशएवस्तोमोभवतिप्रतिष्ठायैप्रजात्यै॥६॥गायत्रंवै

सप्तममहस्त्रैष्टुभमष्टमंजागतंनवममप्येतदानुष्टुभमहर्यद्दश
मंतदाहुर्यदनुष्टुभꣳस्तोम्यांप्रत्यञ्चमुपेयुःपरांपरावतंयजमानो
गच्छेन्नप्रतितिष्ठेदितियावेवत्रुविꣳशतिर्गायत्र्यस्ता[illegible]ष्टादशा
नुष्टुभोनुष्टुभामेतास्ताम्यांपराञ्चमुपयंतिप्रतिष्ठायैप्रतितिष्ठ
तिप्रजापतिंवाएतेनाक्रापरिवेविषतितन्नव्यववद्यंयद्धोश्र
ष्ठेपरिविष्यमाणेवदत्यन्नाद्यस्यसोवयदस्तस्मान्नव्यववद्यु
मन्नाद्यस्यानवग्राहायतदुव्यववद्यंयथाश्रेष्ठायबलिꣳहृयै

यमाणंपंथानंपर्यवनुदतिगात्येतथातद्यावत्यनुष्टुप्तावतीवाच ७

संपाद्यविब्रूयुस्तद्धनातिरिक्तं ७ स्वास्यात्वेवयज्ञस्यारिष्ट्यात्र्यान्निवा

एतादेवानोराहंतीत्याहुर्यदेवाग्निरदहन्निस्तुवतइतिपंचानामक्ष्णा

मनुरूपेःप्रत्यवयंतियथान्यारुह्यप्रत्यवरोहेत्तथातंन्नवद्वेत्ति

वतियाएवामूःप्रयंल्वेम्यात्रवदक्षतितताएताउदस्यातिवारुएपेका

न्नवतियाह्वयज्ञस्याद्दुरिष्टंतद्दूरुणोगृह्णातितादेवतदेवयजत्या

दित्येकान्नवतीयंवाग्रादितिरस्यामेवप्रतितिष्ठतिचतुर्विं ७ शाए

वस्तोमान्नवतितउसेवृत्नवद्वसाय॥७॥सुघमिद्धानक्त्रावद्देत्पा
त्रियक्त्राज्यानिन्नवंतिप्रजापतिःप्रजाअसृजतसउदृक्षरिरिचा
नामन्यतसएतान्यात्रियक्त्राज्यान्यपश्यत्तैरात्मानमाप्रीणादृध्व
इववाएषरिरिचानोयोदशात्रिरहृत्रिस्सुष्टवानोयदेतान्यात्रि
यक्त्राज्यानिन्नवंत्यात्मानमेवैतैराप्रीणातियदेद्यसूरउदितइ
तिसूरवन्मित्रावरुणमंतोविसूरोंतएतद्दत्रामसङ्क्रामंतएवतदं
ततनस्तुवातप्रतिष्ठायाउत्त्रामंदंत्तेसोमाइत्युद्वदंद्रसुत्थानस्यरू

पमिंद्राग्नीआगतंसुतमितियन्नेवरूपेणप्रयंतितदस्कघंति
स्तोमः॥७॥उच्चातजातमंधसइत्सुद्वत्योगायत्र्योन्नवंत्सुष्ठानस्य
रूपंपुनानःसोमधारयेतिपंथ्यानामेवतत्पर्यवयंत्याजागृविर्वि
प्रऋतंमतीनामितियदाप्नप्रवतीःकुर्युरितिपद्येरन्यदावत्यान्न
वंत्यनतिपादायगायत्रंन्नवतियदेवगायत्रस्यब्राह्मणमामह्री
यवंन्नवतिकॢप्तिश्चान्नाद्यंचकॢप्तिंविवेतनांनाद्यंचास्कत्रिष्ठंत्या
जिगंन्नवत्याजिजित्यायाआजिर्वाएषप्रततोयद्वादशाहस्तस्ये

तदुज्ञित्वाग्नाग्नीकंन्नवत्पन्निक्रांत्याङ्गिरसस्तपास्तपानाःस्तुव
मंज्ञोवऽस्तएतत्सामापश्यऽंस्तानग्नीकेत्पवर्षन्तेनस्तुवमज्ञामयं
तयदग्नीकेत्पवर्षन्तस्मादाग्नीकंयामेवह्रर्वैरह्निःस्तुवऽज्ञोवं
तितामेतनात्रशामयिवोत्तिष्ठंत्पुस्सेधोन्नवत्पुस्सोध्वनवेदवाःप
स्तुनुदासधन्निाषाध्वनपर्यगृह्णन्तंतरोस्सेधनिषाध्वेयज्ञायज्ञीयं
पद्मावोंन्नाद्यंयज्ञायज्ञीयंपस्तुनेवतदन्नाद्यमुस्सेधनिषाधन्न्यांप
रिगृह्णातिमाध्यंदिनेत्वेपवमानेदवायज्ञायज्ञीयेनयज्ञऽसऽ

२००

स्थाप्यस्वर्गंल्लोकमारोहꣳस्तद्यएवंविदमाध्यंदिनएवैतत्पवमाने
यज्ञायज्ञीयेनयज्ञꣳसꣳस्थाप्यस्वर्गंल्लोकमारोहत्यथापरोक्षम
नुष्टुभꣳसंपद्यतेहारभावेयत्पक्षमनुष्टुब्व्यद्यज्ञायज्ञीयंतद्यत्तृ
तीयसवनेकुर्युःयत्पक्षमनुष्टुभंनमृछेयुस्तस्मान्मध्यंदिनेकुर्वंति
तेनपरोक्षमनुष्टुभमुपयंतिगौरीवितंभवत्येतद्वैयज्ञस्यस्वस्त
नंयद्गौरीवितमेतदायतनोयजमानोयन्मध्यंदिनोयद्गौरीवि
तमध्यंदिनेभवतिस्वस्तनमेवतद्यजमानस्यात्मंधत्तेस्तोमः॥७॥

कयानश्चित्रआभुवदितिकवत्यस्तेनप्राजापत्याःकोहिप्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्यैमाविदन्यद्विरा७सततुच्छानामतदाशिषाह्येतद्धु
हुत्येमधुमन्नमाइत्युद्धत्यउदयनीयइत्येतदाशिषाह्येवैतर्हिंत-
रोग्निर्वोविदद्वसुमितिस्तोमोवैतरोयज्ञोविदद्वसुस्तोमेनैवयज्ञः
युज्यातयत्तरोग्निर्वोविदद्वसुमित्याहयज्ञमेवैतद्युनक्तिवामदे
व्यस्यर्हुरथंतरंपृष्ठंभवतिगायत्रीवैरथंतरस्ययोनिःस्वायामेवैत
द्योनौरथंतरंप्रतिष्ठापयतितेजोवैगायत्रीछंदसांतेजोरथंतर७

२०१

साम्नांतेजोयच्चतुर्विंशःस्तोमानांतेजएवैतत्सम्यक्संदधात्यपिहपु
त्रस्यपुत्रस्तेजस्वीभवत्यष्टाक्षरेणप्रथमायामृचिप्रस्तौत्यष्टाश
फाःस्तेनपशूनवरुंधेद्व्यक्षरेणोत्तरयोर्ऋचोःप्रस्तौतिद्विपाद्यजमा
नोयजमानमेवयज्ञपशुषुप्रतिष्ठापयतिगायत्रंवैरथंतरंगाय
त्रंछंदोयद्गायत्रीषुरथंतरंभवतितेनस्वायांजनतायामृध्नोति
इमेवैलोकागायत्रीयद्गायत्रीषुरथंतरंभवतीमानेवतल्लोकांस
माप्योत्तिष्ठतिमेधातिथंभवत्येतेनवैमेधातिथिःकाण्वोविभिं

डुकाद्यूर्ध्वीर्गाउदसृजततपस्तन्नामवरुंध्यामेधातिथंक्रियतेन्नीव
र्न्नाब्रह्मसामभवत्येकाक्षरणिधनःप्रतिष्ठायाएकाक्षरावैवाग्वाच्ये
वप्रतिष्ठायांतिष्ठंतिकालेयमच्छावाकसामभवतिसमानलोकेवै
कालेयंचरथंतरंचयंवैरथंतरंपशवःकालेयमस्यांचैवपशुषु
चप्रतिष्ठायांतिष्ठंतिस्तोमः॥१०॥स्वादिष्ठयामदिष्ठयेतिगायत्रीभव
तिमदवद्वैरसवत्तृतीयसवनंमदामेवतद्रसंदधातिगायत्रंभव
तियद्वैगायत्रस्यब्राह्मणंसद्धितंभवतिद्व्यक्षरणिधनंप्रति

२०२

ष्ठायैभवतिष्ठायैवोत्तिष्ठंतिसफंन्नवतिसफेनवैदेवाइमांल्लोकां
न्समाप्नुवंन्यन्नसमाप्नुवꣳस्तसफस्पसफत्वामिमानवैतनलोकां
न्समाप्यात्तिष्ठंतिरोहितकूलीयंन्नवतियदेवरोहितकूलीयस्य
ब्राह्मणꣳइयापावास्यांधीगाविन्नवतःसमीस्योविराजोदधात्यन्ना
द्यायापिपीलिकमध्यासुस्तुवंतींद्रोवृत्रंहत्वानास्तृषीतिम
न्यमानःपरांपरावतमगच्छत्सएतामनुष्टुभंव्योहत्तांमाप्यव्य
वासर्प्यदिंद्रगृहोवाएषोन्नाययजतेस्तंयउत्तिष्ठंतियएवंवि

॥यदन्नाममहरागछंत्यन्नंखैवाजोन्नाद्यस्यावरुध्यैदन्नाद्धरंनिधनमुपयंति ३

ह्यानेतासुस्तुतेयज्ञायज्ञीयनिधनꣳसोदविषंभवतियज्ञायज्ञीया
द्वतत्तृतीयसवनेनयंतिवाजजिद्भवतिसर्वस्याप्त्यैसर्वस्यजि-
त्यैसर्वंवाएतेनवाजंजयंतिंदन्नारात्रस्यधृत्यैदन्नाद्धराविराड्वै
राजमन्नमन्नाद्यस्यावरुध्यैसूर्यवतीष्ठस्तुवंत्यंतावैसूरोंतए
तद्दन्नाममह्नामंतएवतदंतेनस्तुवतेप्रतिष्ठायाउपवत्योभवं
तिप्रतिष्ठायैपरिवत्योभवंतिसर्वस्यपर्याप्त्यैचतुर्विꣳशएव
स्तोमोभवतितेजसेब्रह्मवर्चसाय॥११॥विराड्वामदव्यम

ग्निष्टोमस्सामन्नवतिग्रांत्येह्नाप्येसाद्वामदेव्यᳫंसाम्नाᳫंस
द्विराहुंदसाᳫंसत्रयस्त्रिᳫंशस्तोमानाᳫंसतामंतांत्संधायाया
त्रिष्ठंत्यपिहद्धत्रस्यद्धत्रंःसर्वमश्नुतेब्रह्मवादिनोवदंतियतः
सत्राद्उदस्थाता३स्थिता३दितियद्युतऽइतिब्रूयुरवतिष्ठानात्र
प्रजसोन्नविष्यंतीत्येनान्ब्रूयाद्यद्युस्थितादितिब्रूयुस्थायुकेषा
ᳫंश्रीन्नविष्यतिनवसीयाᳫंसोन्नविष्यंतीत्येनान्ब्रूयात्सूर्म्यदे
वीमन्वुदस्थामतिब्रूयुरातवेष्टर्म्यात्सूर्म्यमन्वुत्तिष्ठंतियएवाम
१९

दंव्यैनस्तुवोन्निष्ठंत्यंतरिक्षंवै वामदेव्यमंतरिक्षेणेदꣳसर्वंपूर्णमाम
षवैसमृद्धःस्तोमामायत्त्रयस्त्रिꣳशास्त्रयस्त्रिꣳशस्यदशाक्षरासुसमृद्धा
स्वेवप्रतितिष्ठंतिसर्वेषांवाएताश्छंदसाꣳरूपंयत्त्रिपदास्तेनगाय
त्र्योयदेकादशाक्षराणिपदानितेनत्रिष्टुभोयद्द्वादशाक्षरंपदंते
नजगत्योयत्त्रयस्त्रिꣳशद्दशाक्षरास्तेनविराजस्तेनोअनुष्टुभोनह्येक
स्माद्दक्षराद्विराधयंतित्रयस्त्रिꣳशाएवस्तोमामान्नवतिप्रतितिष्ठामयेदव
तासुवाएषप्रतिष्ठितः॥१२॥४॥ इतिपंचविꣳशेपंचदशःप्रपाठकः
॥

२०४

॥ॐप्रजापतिर्वाऽइदामकऽआसीन्नाहरासीन्नरात्रिरासीत्सोऽस्मिन्नंधे
तमसिप्रासर्प्पत्सऐच्छत्सएतमन्वपद्यततत्तोवैतस्मैव्यौच्छद्व्युष्टि
र्वाएषऽआक्रियतेयद्धेतज्योतिरन्ववन्तज्ज्योतिषाज्योतिष्टोमषवा
वप्रथमोयज्ञानांयएतेनानिष्ट्वाथान्येनयजतेकर्त्तपत्यामवत
ज्जीयतेवाप्रवामीयातयथावाऽइदमग्नेजितादग्नत्याविक्रियंतए
वामतस्माद्ध्यत्न्ययज्ञाविक्रियंत्तायाहित्रिवृदन्यंयदेकत्रिमाप
द्यतेसतंदीपयतियःपंचदशःसतंयःसप्तदशःसतंयएकविंश

२०५
३२

सतमेतन्नद्यदाकुरेकोयज्ञइत्येतद्धिसर्वेज्योतिष्टोमान्नवंत्यस्कृरिवि
एषसंततोयज्ञोह्नोह्नोहिस्तोमोसवनंवहतास्मृहत्यंचदशोप्रा
तःसवनंपंचदशोसप्तदशोमाध्यंदिनꣳसवनꣳसप्तदशोकविꣳ
शोतृतीयसवनंयामितदक्षिणावस्यादेषएवकार्यइयंवैज्योति
रियममितस्यायंत्रिकेषावाएतंयंज्ञमर्हतितस्यनवतिशतꣳ
स्तोत्रीयास्तासांयाश्चशीतिशतंताःषड्विꣳशिन्योविराजःषडृतव
ऋतुष्वेवविराजाप्रतितिष्ठत्यथयादशिषावाश्चात्मन्याविराडेत

स्यां वा इदं पुरुषः प्रतिष्ठितो गोश्चाश्वाश्चाश्वतरश्च गर्दभश्चाजाश्चावय
श्च व्रीहयश्च यवाश्च तिलाश्च माषाश्च तस्यामेव विराजि प्रतितिष्ठति
तस्य द्वादशꣳशतं दक्षिणा वीरहा वा एष देवानां यः सोममभिषुणो
तियाः शतं वीरं ताहद्वान वदयात थ्यादशादशा प्राणा प्राणाꣳस्ता
भिः स्तृणाति येकादश्यात्मानं तया याद्वादशी सैव दक्षिणास्लेष्मवा
एतद्यज्ञस्य देयेक्षिणा न वाक्षाल्पीराघ्यावहत्यथ यथाम्लेष्मव
तायंकामंकामयते तमभ्यश्नुत एवमेतेन दक्षिणावतायंकामंका

मयाततमन्यस्तुतेस्तोमोवाएतायज्ञस्ययाद्दक्षिणायद्दक्षिणावता
यजतेस्तोममेवास्मिन्दधाति॥१॥अथैषगोर्गवायेदेवाश्चासु
रानेभ्योल्लोकेभ्योनुदंतेभ्योलोकेभ्योभ्रातृव्यंनुदतेयएवंवेद
यद्वैतद्देवाअसुरानेभ्योल्लोकेभ्योगोवयꣳस्तद्गोगोत्वंगोवय
तिपाप्मानंभ्रातृव्यंयएवंवेदतस्यपंचदशंबहिष्पवमानंवज्रो
वैपंचदशोवज्रमेवतत्पुरस्तान्निदधातितेनविजयतेपशुस्तोमो
वाएषएवमिववैपशुःसमाहितःशिरस्थवीर्याणीयस्याग्रीवाः

पार्श्वाभ्यांवरीयांसस्त्रिन्नांवरिष्ठोयत्पंचदशंबहिष्पवमानंभवति
त्रिवृंतस्माज्यानिसप्तदशंमाध्यंदिनꣳसवनमेकविꣳशंतृतीयसव
नꣳरूपेणैवैनंतत्समर्द्धयत्येकासꣳस्तुतानांविराजमतिरिच्यते
तस्मात्त्याज्ञाःपश्चादतिरिक्तं॥२॥त्र्याप्येषत्र्यायुरायुषावैदेवाअसु
रानायुवतायुतेभ्रातृव्यंयएवंवेदस्वर्गकामोयजेतोर्ध्वाःस्तोमायं
त्यनपत्रꣳज्ञायेतनैवामयाविनंयाजयेदतिरात्रःकार्यःसगाय
त्रीꣳसंपद्यतेप्राणोगायत्र्यायुरेषत्र्यायुस्त्वेवास्मिन्प्राणंचोन्नेसमी

२०३

वीदक्षतिस्वर्ग्यावाएतेस्तोमायज्ज्योतिर्भवतिज्योतिरेवास्मैपुरस्ता
द्धरत्यात्येषगोरेकयाविराजमतिरिक्तआरंभणमेवतदाप्येष
आयुरेकस्याविराजोनआसादएवसोप्याऊनातिरिक्तोस्तोमो
मिथुनौप्रजात्याएतेवैत्रिकद्रुकास्तोमाएतेर्वाइंद्रःसर्वंभत्रिमतृ
प्यत्तृप्यतिप्रजयापशुभिर्यएवंवेद॥३॥प्रजापतिःप्रजाअसृजत
ताअस्मैश्रैष्ठ्यायनातिष्ठंतसआसांदिशांप्रजानांचरसंप्रवृह्यस
जंह्नवावत्यमुंचततत्तोस्मैप्रजाःश्रैष्ठ्यायातिष्ठंततिष्ठंतोस्मैसमानाः

श्रैष्ठ्याययएवंवेदसोकामयतेंद्रोमप्रजायाऽश्रेष्ठःस्यादितिताम
स्मिन्स्रजंप्रत्यमुंचन्नतोवाइंद्रायप्रजाश्रैष्ठ्यायातिष्ठंततछिल्पंपश्य
त्यायत्पितर्यपश्यऽस्तस्माद्यःपुत्राणांदायंधनतममिवोपैतितंम
न्यंतेयमेवेदंभविष्यतीतिततोवाइदमिंद्रोविश्वमजयद्यद्विश्वम
जयत्तस्माद्विश्वजित्सोकामयतयन्मेनभिजितंतदभिजयेयमि-
तिसएतमभिजितमपश्यत्तेनानभिजितमभ्यजयद्यदभिजिद्भव
त्यनभिजितस्याभिजित्यैततोवाएतांविंद्रस्तोमोवीर्यवंतोशिल्पं

वाएतानामस्तोमावास्तांपश्यतेगृहेग्निल्पंयएवंवेदनावेयामोना
मस्तोमोस्तायायमाभ्यांयजेतेताभ्यांयजेतममृह्ह्वेपुनरभ्यावर्त्त
ꣳस्तोमाभवंतिपुनरभ्यावर्त्तꣳह्यताभ्यामिंद्रोजितमजयत्त्रीꣳस्त्रि
वृदभिजितःप्रणयतित्रीन्पंचदशास्त्रीसप्तदशास्त्रीनकविꣳशा
स्तद्द्वादशसंपद्यंतेद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिः
प्रजापतिमेवाप्नोतिचतुरस्त्रिवृद्विश्वजितःप्रणयतिचतुरःपंच
दशाश्चतुरःसप्तदशास्तद्द्वादशसंपद्यंतेद्वादशमासाःसंवत्सरः

पत्नी
संवत्सरःप्रजापतिःप्रजामेवाप्नोति॥४॥उपत्वाजामयोगिरइत्युप
तीप्रतिपद्भवतिस्तामस्यरूपंप्राणोवाएषव्यृध्यतइत्याहुर्यःसर्वं
ददातिसर्वंह्येतोमांसर्वाणिशप्रासुपेतीतियद्वायव्याभवतिप्राण
नाꣳसमृद्धोसरस्वतस्यसरस्वत्याश्चात्तरभवतोमिथुनंवाएत
द्यत्सरस्वाꣳश्चसरस्वतीचमिथुनमेवास्ययज्ञमुखेदधातिप्रजन
नायसावित्रीचतुर्थीभवतिदुष्करंवाएषकरोतियःसर्वंददातिय
त्सावित्रीभवतिसवितृप्रसूतंमकर्मासदितिसवितृप्रसूतमवा

स्यकर्म्मभवतिब्राह्मणस्पत्यापंचमीभवतिब्रह्मवैब्रह्मणस्पतिर्ब्र
ह्मैवास्ययज्ञमुखेदधात्याग्निपावमानीषष्ठीभवत्यग्निरवैनंनि
ष्टपतिपवमानःपुनातिशृतमवैनंयज्ञियंपृष्ठान्युपनयतियंतिवा
एतेपथ्यइत्याहुर्येसंन्नार्याःकुर्वतइतिपावमानउत्तमस्तृचोभवति
तेनपथोनयंतिसत्रविष्टपैःसुवीतत्याहुर्यएनानिबहिष्पवमा
नेयुंज्यादितिसुपवतीभवतिपङ्क्भवत्कपवैरथंतरं६रथंतरमेवास्मै
तयायुनक्तिसरस्वतोद्वितीयाभवतिस्वर्ग्गोलोकःसरस्वात्स्वर्ग्गेलो

को हृद् हृ हृदेवास्मै तया युनक्ति सरस्वत्यास्तृतीयान्नवति वाग्वै सर
स्वती वाग्वै रूपं वैरूपामेवास्मै तया युनक्ति सावित्री चतुर्थीन्नव
ति प्रजापतिर्वै सवि प्रजापतिर्वैराजं वैराजामेवास्मै तया युनक्ति ब्राह्मणस्पत्यां पं
चमीन्नवति ब्रह्म वै ब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्म शाक्कर्यः शाक्करी
रेवास्मै तया युनक्त्याग्निपावमानी षष्ठीन्नवति गायत्री वै रेवती गा
यत्रं छंदास्त्रयी रेवती रेवास्मै तया युनक्ति न चत्वारि षड्ढो विन्नवं
ति यदनिरुक्तानि तन विन्नवंति सर्वाणि स्वाराण्याज्यानि तज्जामि ना

नादेवात्येस्तुवंत्यजामितायेसुषमिद्धोनआवहेत्याप्रियआज्या
निभवंतिप्रजापतिःप्रजाअसृजतसदुग्धारिरिचानोमन्यतसए
तान्याप्रियआज्यान्यपश्यत्तैरात्मानमाप्रीणाद्दुग्धऽइववाएषरि
रिचानोयःसर्वंददातियदाप्रियआज्यानिभवंत्यात्मानमेवाति
राप्रीणात्येतर्हिउविष्टानियथायतनंकल्पंतऽइत्याहुर्यद्रथंत
रंप्रथमंबृहदुत्तमंमध्यऽइतराणीतिजामिवाएतद्यज्ञेक्रियतऽ
त्याहुर्यत्सर्वाणिनिधनवंतिसदृक्रियंतऽइतियदंतरासोमायंतं

तरोच्छानिग्रास्यंतंतरावषट्कुर्वंतितनाजामिव्यत्यासमिडाश्विनि
धनानिवाहुस्तेनाजामिव्यचंतवाएतद्देवत्यःस्वादायतनादिसा
हुर्यत्त्रयस्त्रिꣳशास्तोमाद्यंतीतियज्ञायज्ञ्याभवंतितेनायतनान्न
च्यवंतयाहिकावगायत्रीसारवती॥५॥पशुभिर्वाएषव्यृध्यत
इत्याहुर्यःसर्वेदंददातीतिछवींपरिधत्तेपशुभिरेवसमृध्यात
रोहिणीछवीर्भवत्येतद्धिपशूनांरूपिष्ठꣳरूपंयज्ञोहितꣳसा
क्षादेवेनानवरुंधेधरल्पेतिस्त्रोवसत्यारंल्पंताभिरन्नाद्यमव

रुंधउदुंबरेवसत्यूर्गुदुंबरऊर्जमेवावरुंधेखनित्रेणाजीव
त्यवृत्तिमपजयत्तुन्नयुतः ह्रुदन्निर्न्नवत्तुन्नयत एवास्मात्तुन्ना
द्यऽरदत्तस्माद्वालोकादमुष्माद्वनिषादद्धतिस्त्रोवसत्तस्यां
वाएतपरीत्तायदेवास्यामन्नाद्यंतदवरुंधेजनेतिस्त्रोवसति
जन्यंतान्निरन्नाद्यमवरुंधेसमानजनेतिस्त्रःसमानजन्यंता
न्निद्वादशैतारात्रयोभवंतिद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सर
मन्वंनाद्यंप्रजायातंतदेवाद्वावरुंधेसंवत्सरंनयावदामाद्य

मिववाएतद्यःसद्योदत्तंभवत्यत्रिसद्योवैदेवानाꣳसंवत्सरोनादी
यमानंभवतिनुददन्नाद्यस्याव्रतिनोदायायांक्लीषंबिनत्तिशिल्प
वायनमृन्मयेनपिबेदाहुतिर्वाएषायद्ब्राह्मणस्यमुखंनवे
मृन्मयमाहुतिमानशोष्ययदमृन्मयापात्रवतिस्वएवमुखतआ
हुतिंजुहोति॥६॥पंचविꣳशोग्निष्टोमःसर्वजितावैदेवाःसर्व २१२
मजयंस्सर्वस्याप्त्यैसर्वस्यजित्यैसर्वमेवैतेनाप्नोतिसर्वंजय
तितस्यमहाव्रतंपृष्ठमर्क्यꣳह्यस्यातच्चतुर्विꣳशतिःसंवत्सरस्या

द्वमासाःसंवत्सरःपंचविंऽशोन्नंवैतऽसंवत्सरादेतेनानाद्यमव
रुंधेन्नादोन्नवतियएवंवेदतेनवैगोरांगिरसःसर्वंपाप्मान
मतरत्सर्वंपाप्मानंतरत्येतेनस्तोमेनष्टुवानः॥७॥अथैष
ज्योतिःपराङ्त्रिरात्रोर्वाङग्निष्टोमायस्त्रिरात्रवित्रऽत्रातेन
तस्मिन्पुरस्ताथ्याग्निष्टोमप्रायश्चित्तिमत्तदपिह्यतेतेनेकवि
ऽत्रातिर्दक्षिणेनपुनर्यजेतयस्मिन्ह्येवयज्ञक्रतौविन्त्रऽत्रा
तासेवतस्यप्रायश्चित्तिरुपशैंदिसहस्रंप्रातरनुवाकमन्वाह

स

तदसौलोकःसहस्रंदक्षिणास्तदंतरिक्षंसहस्रमेतान्यहरा
णितदयंलोकएषुलोकेषुप्रतितिष्ठतियएवंवेदकृत्स्नंवाअन्य
त्सहस्रमित्याहुरह्नरस्थाअन्यदितियत्रिरात्रदीयातततद्कृत्स्ना
अथयदग्निष्टोमतदह्नरस्थायसहस्राह्नरासुब्रह्मसामन्नव
तिसहस्रस्यैवसाप्रतिष्ठुतिर्याविद्वेसहस्रंगावउत्तराधराइत्या
हुस्तावदस्माल्लोकात्स्वर्गोलोकइतितस्मादाहुःसहस्रयाजी
वाइमांल्लोकानभ्याप्नोतीतिपशुन्निर्वाएषव्यृध्यतइत्याहुर्यःसह्यः

सहस्रंददातीतिपंक्तिषुब्रह्मसामभवतिपाङ्क्तोयज्ञःपाङ्क्ताःपशवोय
ज्ञएवपशुषुप्रतितिष्ठतित्रिवृतꣳस्तोमꣳसंपद्यतेविराजंछंदःप्राणो य
वैत्रिवृदन्नंविराडेनैवप्राणंस्तन्नात्यारयतिनान्नमृतेप्राणस्त्रा
णेष्वेवान्नाद्येप्रतितिष्ठति॥५॥अथैषसर्वज्योतिःसर्वस्या
प्तिःसर्वस्यजितिःसर्व्वमेवैतेनाप्नोतिसर्वंजयतिपरमोवाएषयज्ञ
ःपरमꣳसहस्रंपरमतांगच्छतियएवंवेदतस्यद्विशतास्तोत्रीया
अंतोवैवावाद्विशतमतःसहस्रमंतएवतदंतंप्रतिष्ठापयतिस्त

तस्तोमोवाएषसर्वमेवैतेनाप्नोतिसर्वंजयतिसर्वꣳह्येतेनज
यतिविराजꣳसंपद्यतेन्नंविराडन्नाद्यमेवावरुंधएकविꣳशो
ग्निष्टोमोन्नवतिप्रतिष्ठावाएकविꣳशोंततएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठति।
॥१८अथैषविश्वज्योतिरुक्थ्यःपशवोवाउक्थानिपशवोवैविश्वंज्यो
तिर्विश्वएवज्योतोपशुषुप्रतितिष्ठत्यहर्निर्वैत्रिरात्रइमांल्लोकाना
प्नोतिसवेनेरेषउत्तरमुत्तरंत्रिरात्रस्याहर्वर्षीयउत्तरमुत्तरमेत
स स्यैवनंवर्षीयास्तेनत्रिरात्रमाप्नोत्युत्तरउत्तरएषांलोकानांज्याय

ꣳस्तेनेमांल्लोकानाप्नोत्यस्थूरिर्वाएषसंततोयज्ञोद्वौद्वौहिस्तोमौ
सवनंवहतस्त्रिवृत्पंचदशौप्रातःसवनꣳसप्तदशपंचविꣳशौ
माध्यंदिनꣳसवनंचतुर्विꣳशैकविꣳशौतृतीयसवनंयद्ध्यु
क्तेसंततश्चाधीयतेवदतितद्यथायुक्तेसंततश्चादध्यादेवमेत
स्मिन्नह्स्त्रमाधीयतउभेबृहद्रथंतरेभवतइयंवैरथंतरंद्यौर्बृ
हदेवास्माल्लोकाज्जायतात्ववामुष्मादुभयोरनयोर्लोकयोंप्रति
तिष्ठत्यनुष्टुप्पाथर्वणंभवतिभेषजंवैदेवानामथर्वाणोभेषजा

येवारिष्ट्याउद्वँशीयमुक्थानामंततोनवतिःसर्वेषांवाएतत्पृष्ठाना
ँरूपँसर्वाण्येवरूपेष्ववतितिष्ठत्युक्थ्योनवतिःपशवःसहस्रंपृष्ठे
ष्वेवतत्पशून्दधाति॥१०॥योवाअग्निष्टोमत्रिरात्रंप्रोतंविद्यात्सा
ग्निष्टोमसहस्रंदद्यात्त्रिरात्रायतनँहिसहस्रमुपास्मैगायताभ
रउपापशुजातमश्नुरंपवस्ववाचोअग्रियइतिप्रतिपदोन्नवंत्स्पेतद्धि
त्रिरात्रमकःपवमानेरथंतरंकरोतिपवमानस्यांत्यंवामदेव्यंवृह
त्पृष्ठमियंवैरथंतरमंतरिक्षंवामदेव्यंद्यौर्वृहदिमेलोकास्त्रिरात्रा

पशवोवा
उक्थानि

यदेतानिसामानिसध्यंविकरोतीमानेवतल्लोकांत्संदधातितेनत्रि-
रात्रमाप्नोतिककुभंप्राचीमुदूहतिपुरोह्येतयासत्यापशुवीर्यंक-
रोतितस्यामिडानांसंक्षारःपुरूषाविककुप्यत्रावइडानांसंक्षा
रस्त्रात्मन्नेवतत्पशून्प्रतिष्ठापयतिप्रत्नंपीयूषंपूर्व्यंयदुक्थ्यमिति
सतोबृहत्यान्नवंतिसतोबृहत्यावैदेवाइमांल्लोकान्व्याप्नुवन्निमा
नेवैतांल्लोकान्व्याप्नोतितावाएतागायत्र्यायत्रिपदास्तेनगाय
त्र्यस्तावाएताजगत्याययद्द्वादशाक्षराणिपदानितेनजगत्यस्तावाए

ताबृहत्सोयत्स्वङ्गिंठआदक्षरास्तेनबृहत्यःसर्वेषांवाएतास्छंदसांठरू
पंठसर्वाणिरूपाणिपशूनामवरुंधएतद्वैप्रत्यक्षंमहाव्रतंतस्यगाय
त्रंठशिराबृहद्रथंतरेपक्षौवामदेव्यमात्मायज्ञायज्ञीयंपुछंदक्षि
णएवावर्ष्मेषवावप्रत्यक्षंमहाव्रतेनस्तुतेयएतेनयजतेतस्यबृहदु
त्सृष्टंपङ्क्तिषुब्रह्मसामतदाऊंस्छंदोव्याधीयतेयबृहदुत्सृष्टंनवतिपङ्क्ति
षुब्रह्मसामेतिश्रायंतीयमेवकार्यंनछंदोव्याधीयतएषोसहस्रस्य
प्रतिष्ठुतिःसहस्रमन्यमन्नितिष्ठतीत्याऊःसहस्रमन्यान्वातिष्ठती

२१६

तिककुत्त्वंप्राचीमुद्दृत्यथयादषाद्धिपदाककुत्तोलोकेक्रियते
सदस्त्रस्येवसोन्वास्थायोनुष्टुन ऽ संपद्यातेवागनुष्टुब्वाक्त्रिरात्र
स्तेनत्रिरात्रमाप्नोति॥११॥आदित्याश्चांगिरसश्चादीक्षंततातस्वार्ग्र
ल्लोकेस्पर्द्धंततांगिरसआदित्यन्यश्वंसुत्यांप्राब्रुव ऽ स्तआदित्या
एतमपश्यं ऽ स्त ऽ सद्यःपरिक्रीयायाम्समुज्ञातारंवृवातेनस्तुत्वा
स्वर्ग्रंल्लोकमायन्नहीयंतांगिरसोन्नाह्वव्यवान्यजेतन्नवत्यात्म
नापरास्पन्नान्हम्रोन्नवतियएवंवेदतस्मात्त्रमुमादित्यमस्व ऽ श्वे

तं कृत्वा दक्षिणामानयꣳस्तं प्रतिगृह्य व्यश्रꣳशात स एतान्यायास्या
न्यपश्यत्तैरात्मानꣳसमश्रीणाद्यदायास्यानि भवंति भेषजायै
व शांत्यै स्वर्गकामो यजेत बृहती संपद्यते बृहत्या वै देवाः स्वर्गं
लोकमायं स्वर्गमेवैतेन लोकमाप्नोति पशुकामो यजेत पङ्क्ता
वो वै बृहती पशुष्वेव प्रतितिष्ठति ॥१४॥ एतस्यैवैकविꣳशम
ग्निष्टोमसाम कृत्वामयाविनं याजयेत्प्राणा वै त्रिवृत्प्राणाश्रादि
त्यः प्राणैरेष व्यृध्यते यश्रामयावी प्राणैरेवैनꣳसमर्द्धयति विरा

जꣳसंपद्यते पवा एतस्मादन्नाद्युंक्रामति यज्ज्यामयाव्यन्नं विराडन्
न्नाद्यमेवास्मिन्दधात्येकविꣳशाग्निष्टोमान्नवत्यप्रतिष्ठितो वा
एष यज्ज्यामयावी प्रतिष्ठैकविꣳशः प्रत्येवतिष्ठत्येतेनैवान्नाद्य
कामो वा प्रतिष्ठाकामो वा यजेतान्नं विराट्प्रतिष्ठैकविꣳशा
त्य स्यान्नं प्रतितिष्ठत्युर्वरा वेदिर्भवत्येतद्वान्नस्यावीर्यवत्तमं वी
र्यं तेनैव यज्ञꣳ समर्द्धयति खलत्तउत्तरवेदिरत्राहि सरसः सम
वैति सरसमेव यज्ञं करोति खलेवाली यूपो भवत्येतया हि तꣳ

रसमुकॢपंतित्रिवत्सःसांडःसोमक्रयणःसेंद्रोवायसर्वादिशोस्य
रथाःसोमप्रवाकाविधावंतिसर्वाभ्यएवास्मैदिग्भ्योन्नाद्यमवरुं
ध्येयोजनेव्रतुर्वादिणाप्राच्यांदिशिप्रादेवमिववात्रधानोवि
मितायेवाध्वनोमात्रातांधावयंतित्रेपादेप्रष्ठिवाहिनोदीच्यांग
वृतोह्योगनप्रतीच्यांक्रोरास्थूरिणादक्षिणेतह्येदिशाँरू
पंयेदेवदिशांँरूपंतेनयज्ञँसमर्द्धयंतिसंदीरहतयोरथा
न्नवंतिततोयन्नवनीतमुदियात्तदाज्यपिकार्यँसद्यस्क्राया १३

२१८

अथैषांगिरसामनुक्रीरेतेनवाअंगिरसआदित्यानाप्नुवन्योहीन
आनुजावरइवस्यात्सएतेनयजेताप्नोतिपूर्वेषांश्रड्ढामाप्नुवन्त्युते
नांगिरसआदित्याꣳस्तस्यचतुर्विꣳशोपवमानोचतुर्विꣳशात्य
क्षरागायत्रीगायत्र्यावेदेवाइमाल्लोकान्व्याप्नुवन्निमानेवैतेन
ल्लोकान्व्याप्नोतितेजोब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजएवब्रह्मवर्चस
मवरुंधेप्राणोगायत्रीप्रजननंप्राणादेवगायत्र्याःप्रजायतउ
नयेत्स्तोमायुग्मंतस्त्रायुजस्वतान्मिथुनंतस्मान्मिथुनात्प्रजाय

तेविराजꣳसंपद्यतेन्नंविराडन्नाद्यमेवावरुंधएकविꣳशोग्निष्टो
मोभवतिप्रतिष्ठावाएकविꣳशोंततएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठति॥१४॥
अथैषविश्वजिच्छिल्पःशिल्पंवाएषस्तोमानांपश्यतेगृहेशि
ल्पंयएवंवेदतस्याष्टादशोपवमानोवज्रीवान्वाएषयज्ञःका
माययंकामंकामयतेततमेतेनाभ्यश्नुतेयत्रहिवज्रीवताका
मयतेतदभ्यक्षतेस्वर्गकामोयजेतस्वर्गोलोकःपृष्ठानिस्वर्ग
मेवैतेनलोकमाप्नोतितेजोब्रह्मवर्चसंपृष्ठानियदेकधापृष्ठा

निभवंत्येकधैवास्मिंस्तेजोब्रह्मवर्चसंदधात्यन्नंपशवःपृष्ठानि
यदेकधापृष्ठानिभवंत्येकधैवास्मिन्नन्नाद्यंपशून्दधातितदाहु-
र्नानालोकानिपृष्ठानियदेकस्मिन्यज्ञेक्रतौसमवरुध्यंतईश्वराय-
जमानोऽप्रतिष्ठातोरित्येकविंशंहोतुःपृष्ठंभवतिप्रतिष्ठावाएक-
विंशोमध्यतएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठत्येकविंशोऽग्निष्टोमोभव-
तिप्रतिष्ठावाएकविंशोंततएवयज्ञस्यप्रतितिष्ठंतिद्वावेतावेक-
विंशौभवतोद्विपाद्यजमानोयजमानमेवयज्ञेपशुषुप्रतिष्ठाप-

यति॥१५॥अत्येषएकत्रिकःप्रजापतेरुद्भिदेतेनवैप्रजापतिरेषांलो
कानामुदभिनत्तस्मान्नामावाएषउद्भिन्न८ह्येवह्रुतस्ययदेकया
स्तुवंत्येकोवैप्रजापतिःप्रजापतिमेवाप्नोत्यथयत्तिस्रस्तिस्रस्त्रयइ
मेलोकाएष्वेवलोकेषुप्रतितिष्ठतिताउचतस्रःसंपद्यंतेचतुष्पादा
ःपशवःपशुष्वेवप्रतितिष्ठतिगायत्री७संपद्यतेतेजोब्रह्मवर्च
संगायत्रीतेजएवब्रह्मवर्चसमवरुंधेप्राणोगायत्रीप्रजननंप्राणा
देवगायत्र्याप्रजायतेयारुचाहरिण्यापुनानइत्यन्नंवैपवमानःस

२२०

र्विषांवाएषाछंदसाꣳरूपꣳसर्वाण्येवछंदस्वार्नवंपवमानंप्रतिष्ठा
पयतितस्यांगायत्रपार्श्वंनगायत्र्यादतिनसाम्नोननिधनात्॥२८॥ ॥
॥ ॥इतिपंचविꣳशोषाडशःप्रपाठकः॥ ॥२९॥ ॥ ब॥ देवावैस्वर्गं
लोकमायꣳस्तेषांदेवाअहीयंतव्रात्यांप्रवसंतस्तआगछन्यतोदे
वाःस्वर्गंलोकमायꣳस्तेनतꣳस्तोमंनछंदोविंदन्येनतानाप्स्यꣳस्ते
देवामरुताब्रुवन्नेतन्नस्तꣳस्तोमंनछंदःप्रयछतयेनास्मानाप्न
वानितितेभ्यएतꣳषोडशꣳस्तोमंप्रायछन्परोक्षमनुष्टुभंततोवै

गी ल

तेस्मानानुवन्हीना वा एते हीयंते ये व्रात्यां प्रवसंति न हि ब्रह्मचर्यं च
रंति न कृषिं न वाणिज्याꣳ षोडशो वा एतस्तोमः समाप्तुमर्हति मरु
त्स्तोमो वा एष यानि ह्रुड्डाणि छंदाꣳसि तानि मरुतां ककुन्नं प्राचीमु
द्दहत्यथ यदेषा द्विपदा ककुन्नो लोके क्रियते रूपेणैवैनाꣳस्त
त्समर्द्धयत्यधमहीडुं गिर्वण इति विषमं छंदो विषम इवा वै व्रातः स
र्वानेवैनान्त्समान्करोति तासु द्योतानं द्युतानो मारुतस्तेषां
गृहपतिरासीत्त एतेन स्तोमेनायजंत ते सर्वत्राध्नुवन्यदेतस्मा

मन्नवस्मृध्याएवयंनिरुक्तंनिधनमुपयुर्गृहपतिरेवर्ध्नुयादपतरां
घ्नीताथयदनिरुक्तमुपयंतिसर्वानेवतेनान्तृद्धोन्नूतोऽतिष्ठापय
तिगरगिरावाएतायब्रह्माद्यंजन्यमन्नमदंत्यदुरुक्तवाक्यंदुरु
क्तमाहुरदंड्यंदंडेनघ्नंतश्चरंत्यदीक्षितादीक्षितवाचंवदंतिषोड
शावाएतेषांस्तोमःपाप्मानंनिर्दग्धुमर्हतीतियदेतेचत्वारःषोड
शान्नवंतितेनपाप्मनोधिनिर्मुच्यंतेतदेवोवाइविष्णोदाइत्यग्नि
ष्टोमसामकार्यंदेवतास्वेवतेनान्प्रतिष्ठापयत्यथोखल्वाहुरद

त्रिगात्तुविन्नमइत्येवसतोहृहतीष्ठुकार्यंविषमइवावेत्रासःसर्वा
न्नविनांस्रातोहृहतःकारातितदृऊःशिथिलमिववाएतछंदख्य
रावरंयस्रतोहृहंतीदवावाड्विणेदाइत्येवकार्यामघावेव्रात
ह ष्टितोहृतीयाडुनःपदातद्यूत्यदंष्ट्रनरारन्तेतस्मात्पुत्रोमातरम
ध्येत्फस्रीषंवप्रतोदस्वज्याङ्कोडस्वविपथस्वफलकास्तीर्णःहृष्ट
त्वांवासःहृष्टबलन्देत्र्जिनरजतोनिष्कस्तकृहपतेर्बल्हूकांता २२२
न्निदामऋषाणीतारेषांह्वह्वदामनीह्वह्वेउपानह्रोह्विषण्दिता

न्यजितान्येताद्वैव्रात्यधनंयस्माएतद्ददतितस्मिन्नेवमृज्जानायंति
त्रयस्त्रिꣳशता त्रयस्त्रिꣳशता गृहपतिमन्निसमायंतित्रयस्त्रिꣳ
शद्धिदेवाआर्ध्नुवंनृध्याएव॥१॥अथैषषट्षोडशीयन्नृशꣳ
सानिंदिताःसंतोव्रात्यांप्रवसेयुस्तएतेनयजेरंन्निह्वेणवाए
तेपाप्मनागृहीतायन्नृशꣳसानिंदिताःसंतोव्रात्यांप्रवसंतिय
त्षट्षोडशानिस्तोत्राणिभवंतितेनपाप्मनोधिनिर्मुच्यंते
यदेकविꣳशोग्निष्टोमाभवतिप्रतिष्ठावाएकविꣳशोमध्यतए

वयज्ञस्यप्रतितिष्ठंत्युक्थ्योभवतिपञ्चदशोवाउक्थानिपञ्चदशोवान्ना
द्यंसमग्रंपरिणयंतिपशुभिरेवैनानग्रंपरिणयति॥२॥अथैष
द्विषोडशीयेकनिष्ठाःसंतोव्रात्यांप्रवसेयुस्तएतेनयजेरन्ही
नावाएतेहीयंतेयेकनिष्ठाःसंतोव्रात्यांप्रवसंतियत्त्रिवृतःपव
मानाभवंतिमुखंवैत्रिवृत्स्तोमानांमुखतएवैनान्यज्ञस्यपरि
णयतियद्द्विषोडशोस्तोत्रेभवतस्तेनपाप्मनोधिमुच्यंतएक
विंशोग्निष्टोमोभवतिप्रतिष्ठावाएकविंशोंततएवयज्ञस्य

ज्ञतितिष्ठंति॥३॥अथैषशमनीचामेढ्राणाꣳस्तोमायज्येष्ठाःसंतो
ज्ञात्यांप्रवसेयुस्तएतेनयजेरन्न्यायादअꣳरोहंत्वूर्ध्वाःस्तोमायंत्यनप
भ्रꣳशायैतेनवैशमनीचामढ्राअजैंयंततेषांकुषीतकःसामःश्र
वसोगृहपतिरासीत्तांल्लुशाकपिःखार्गलिरनुव्याहरदवाकीर्षतक
नीयाꣳसौस्तोमावुपागुरितितस्मात्कोषीतकीनांनकश्चनातीवजि
हीतयज्ञावकीर्णाहि॥४॥इंद्रोवैत्रिशिरसंत्वाष्ट्रमहꣳस्तमश्लीला
वागभ्यवदत्सोग्निमुपाधावत्सएतदग्निस्तोत्रमपश्यत्तदात्मन्यधि

त्विधायतेनैनमयाजयंस्तेनास्याश्लीलांवाचमपाहंस्तेनपाश्लीलांवाच
घ्नतेयएवंवेदयोघ्नतइवस्यादग्निष्टुतायजेताग्निनैवास्यपाप्मानम प
हत्यत्रिवृतातेजोब्रह्मवर्चसंदधातितदाहुर्यत्त्रिवृद्भवत्यथकस्माद
वांगात्पाप्मानमपहंतिमुखादेवेतिज्योतिष्टोमएवकार्योयत्त्रिवृ
द्भवतियदेवास्यमुखतोघ्नंतंतेनापहंतियत्पंचदशोयदेवास्यो २२४
रस्तोबाह्वोरघ्नंतंतेनापहंतियत्सप्तदशोयदेवास्यमध्यतोघ्नंतंत
तेनापहंतियदेकविंशोयदेवास्यपदोरष्ठीवतोरघ्नंतंतेनाप

हंतिवैश्वानरंवाएषप्रविशतीत्याङ्कार्यग्निष्टुतायजतइतिवारवंती
यमग्निष्टोमसामकार्यंतस्ययदहतंतदग्निःक्षापयत्याप्यतरःस्तुविः
घृतउदेति॥५॥त्रिवृदग्निष्टुदग्निष्टोमस्तस्यवायव्यास्वग्निष्टोमसा
मब्रह्मवर्चसकामायजेततेजोवैत्रिवृद्ब्रह्मवर्चसंयद्वायव्यास्व
ग्निष्टोमसामंभवत्यपेवैनंतद्धमतियथाहिरण्यंनिष्टपेदेवमेन
मग्निष्टुंनिष्टपति॥६॥एतस्यैवारवतीष्ववारवंतीयमग्निष्टोमसा
मकृत्वापशुकामोयजेतजरत्काक्षोवाएषयोपशुर्यघावैजरक

क्षेपशवोनरमंतएवामतस्मिन्पशवोनरमंतयोपस्तुर्यदावैजर
कक्षमग्निर्दहत्यारण्येनमन्निवर्षत्यथास्मिन्नोषधयोजायंतथावे
तस्मिन्पशवोरमंतरमंतस्मिन्पशवोयएवंवावेदयदेवास्यापश
व्यंतदग्निष्टुंनिर्दहतियदग्निष्टुंनिर्दहतितदग्नीरेवतीभिःशम
यति॥७॥ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टुतायज्ञविभ्रष्टोयजेतयस्मिन्वाय
ज्ञक्रतौविभ्रँशताग्निर्वाएतस्यहव्यमत्तियोयज्ञेविभ्रँश
तेनदेवताहव्यंगमयत्यग्निमेवैकधर्ध्नोतियद्वैसँशीर्यतथा

न्यंनिष्कुर्वीतनतेननतद्यातियदावावतंनिष्कुर्वीत्यथतद्यातियेष्ठे
वस्तोमष्टुविज्ञऽज्ञातयस्मिन्यज्ञक्रतौतौरवयजेतयेष्ठेवस्तो
मष्टुविज्ञऽज्ञातयस्मिन्यज्ञक्रतौतेष्ठेवप्रतितिष्ठति॥ ५ सप्तद
शानाग्निष्टुतान्नाद्यकामायजेतान्नंवैसप्तदशोग्निरन्नाद्यस्यावरुद्धा
ताग्निरवांस्मान्नान्नाद्यंप्रयच्छत्यंन्नादोन्नवतियएवंवेदसर्वःसप्त
दशोन्नवतिप्रजापतिर्वैसप्तदशःप्रजापतिमेवाप्नोति॥६॥त्रि
वृदग्निष्टोमस्तस्यानिरुक्तंप्रातःसवनंप्रजापतिःप्रजाऽसृजतता

ऽस्मात्सृष्टाऽपाक्रामंस्तएतदनिरुक्तंप्रातःसवनमपश्यंस्तेनासां
मध्यंव्यावृत्ताएनमुपावर्त्तंतपर्य्यैनमविशन्ग्रामकामोयजेतयदे
तदनिरुक्तंप्रातःसवनंभवतिमध्यमेवासांव्यावृत्युपैनमावर्त्तंते
पर्य्यैनंविशंतिसएषप्रजापतेरपूर्वोनास्मात्पूर्वोभवतियएवंवे
द॥२०॥त्रिवृदग्निष्टोमस्तस्यप्रातःसवनेसन्नेषुनाराशंसेष्वेका
दशदक्षिणाव्यादिशेत्पस्वद्वादशमध्यंदिनेताउन्नयीरपाकरो
त्येकादशतृतीयसवनेतावशायामपाकरोतित्रयस्त्रिंशदेता

२२६

देवता दक्षिणान्नवंतित्रयस्त्रिꣳशाद्देवताँएवाप्नोत्यथयत्त्रयस्त्रिꣳशोदक्षिणा
नांप्रजापतिस्त्रयस्त्रिꣳशोदेवतानांप्रजापतिमेवाप्नोतिसएषबृह
स्पतिसवोबृहस्पतिरकामयतदेवानांपुरोधांगच्छेयमितिसएतेनाय
जतसदेवानांपुरोधामगच्छद्गच्छतिपुरोधांयएवंवेदसएषस्थप
तिसवोयꣳस्थापत्यायाभिषिंचेरन्सएतेनयजेतगच्छतिस्थापत्यंय
एवंवेदकृष्णाजिनेभिषिच्यतएतद्वैप्रत्यक्षंब्रह्मवर्चसएवाभि ×ब्रह्मवर्च
षिच्यतआज्येनाभिषिच्यतेतेजआज्यंतेजआत्मंधत्ते॥११॥

त्रिवृदग्निष्टोमःससर्वस्वारोयःकामयेतानामयतामुंलोकमियामि
तिसएतेनयजेतप्राणावैत्रिवृत्प्राणाःस्वरःप्राणानेवास्यबहिर्द्धानि
रादक्षतिताजक्प्रमीयातत्रिवृद्धिस्तोमानांक्षेपिष्ठोयत्त्रिवृद्भवत्या
त्रीयःसंगच्छाताइत्यनंतोवैस्वरोनंतोसौलोकोनंतमेवैनऽस्व
र्गंलोकंगमयत्यग्निवत्यःप्रवत्योन्नवंत्यस्मादेवैनंलोकास्वर्गंलो
कंगमयंत्यार्त्तवैपवमानेस्तूयमानउदुंबर्यादक्षिणाप्रावृतोनिप
द्यातेतदेवसंगच्छतेसएषशुनस्कर्णःस्तोमएतेनवैशुनस्कर्णोबा

ष्किहोयजततस्माल्फुनक्षर्म्मःस्तोमइत्याख्यायते॥१४॥त्रिवृदग्निष्टो
मोवैश्वदेवस्यलोकस्तमाग्नेयीप्रतिपद्वैश्वदेवःपशुर्बार्हस्पा।त्या
नूबंध्नानयूपंमिन्वंतिनोत्तरवेदिंनिवपंतिपरिक्षेपपशुंनियुंजं।
४ शा तिपंवाँहद्दक्षिणाऋहतंवसानोवम्नथादुदेतिचत्वारोमासोनमांःस
मश्नातिनास्त्रियमुपैतिततश्चतुर्षुमासेषुवरुणप्रघासानांला
केद्विदेवावारुणीप्रतिपन्मारुतःपशुःकवतीप्रतिपद्वारुणःपशु
र्मैत्रावरुणपनूबंध्यामिन्वंतियूपंन्युत्तरवेदिंवपंतियूपपशूनि

युंजंतिशतंदक्षिणाश्वेहतंवसानोवरूथ्यादुदेतिचत्वारोमासोनमा
ंसमश्नातिनस्त्रियमुपैतिनतस्यत्वर्षुमासेछसाकमेधानांलोके
त्रिरात्रेणानीकवतीप्रतिपदाग्नेयःपशुर्मारुतीप्रतिपदें[illegible]द्राग्नः
पशुर्वैश्वकर्मणीप्रतिपदेकादशिनीपशवःसौर्यन्नूबंध्यामित्वं
तियूपंन्नुत्तरवेदिंवपंतियूपेपशून्नियुंजंतिपंचाशछतंदक्षि-
णाश्वेहृतंवसानोवरूथ्यादुदेतिचत्वारोमासोनमांसमश्नातिन
स्त्रियमुपैतिनतस्यत्वर्षुमासेछशुनासीर्यस्यलोकेज्योतिष्टोमा

ग्निष्टोममउपवतीष्वतिपह्वायव्यःपशुराश्विन्यनूबंध्यामित्वंतियूपं
न्युत्तरत्वदिंवपंतियूपपशुंनियुंजंतिह्वादशाꣳशातंदक्षिणाअ
ग्निःसंवत्सरःसूर्यःपरिवत्सरश्चंद्रमाइदावत्सरोवायुरनुवत्सरो
ग्निꣳसंवत्सरंविश्वदेवेनाप्नोतिसूर्यंपरिवत्सरंवरुणप्रघासेश्चं
द्रमसमिदावत्सरꣳसाकामाधेर्वायुमनुवत्सरꣳशुनासीर्ये
णाहविर्यज्ञैर्वैदेवाइमंलोकमन्वजयन्नंतरिक्षंपशुमद्भिःसो
मिरमुमिमानेवालोकानाप्नोत्येषुलोकेषुप्रतितिष्ठतियएवं

त्वदा॥२४॥यदाग्निहोत्रंजुहोत्यथदशागृहमेधिनआप्नोत्येकयारा
त्र्यायदादशासंवत्सरानग्निहोत्रंजुहोत्यथदर्शपूर्णमासयाजि
नमाप्नोतियदादशासंवत्सरान्दर्शपूर्णमासाभ्यांयजतेथाग्निष्टो
मयाजिनमाप्नोतियदादशाग्निरग्निष्टोमैर्यजतेथसहस्रया-
जिनमाप्नोतियदादशाग्निःसहस्रैर्यजतेथायुतयाजिनमाप्नो
तियदादशाग्निरयुतैर्यजतेथप्रयुतयाजिनमाप्नोतियदाद
शाग्निःप्रयुतैर्यजतेथंनियुतयाजिनमाप्नोतियदादशाग्निर्नि

युतेर्यजतेथार्बुदयाजिनमाप्नोतियदादशान्निरर्बुदैर्यजतेपं
न्यर्बुदयाजिनमाप्नोतियदादशान्निर्न्यर्बुदैर्यजातेथानिखर्वक
याजिनमाप्नोतियदादशान्निर्न्निखर्वाकैर्यजातेथबद्वयाजिनमा
प्नोतियदादशान्निबद्वैर्यजतेथाक्षितयाजिनमाप्नोतियदादश
न्निरक्षितैर्यजातेथागोर्न्नवतियदागोर्न्नवत्यथाग्निर्न्नवतिय
दाग्निर्न्नवत्यथसंवत्सरस्यगृहपतिमाप्नोतियदासंवत्सरस्यगृ
हपतिर्न्नवत्यथावेत्वादवस्यमात्रामाप्नोत्यतोवाऽतारपरस्त

रांपरस्तरामवसर्वएतान्येवलोकानाप्नोत्येतांल्लोकांजयतियएवं
वेद॥२४॥ ॥७॥ इतिसप्तदशःप्रपाठकः॥१७॥ ॥श्रीः॥ ब ॥
ॐसप्तदशोग्निष्टोमादेवाश्चवाअसुराश्चप्रजापतेर्द्वयाःपुत्राः
आसꣳस्तेसुराभूयाꣳसोबलीयाꣳसआसन्कनीयाꣳसोदे
वास्तेदेवाःप्रजापतिमुपाधावंस्तएतमुपहव्यमपश्यंस्तऐद्व
तयंनिरुक्तमाहरिष्याम्यसुरामेयज्ञꣳहनिष्यंतीतिसोनिरुक्त
माहरत्सउह्नामस्तोत्रेदेवावाड्डविणोदाऽइतिदेवानग्निपर्यावर्त्त